

Tunne- ja Turvataito -opas: Emotionaalisen ja Fyysisen Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisy

Anne Torvinen

Opinnäytetyö
Toukokuu 2012

Hoitotyön koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t) TORVINEN, Anne	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 07.05.2012
	Sivumäärä 45+ 36	Julkaisun kieli Suomi
	Luottamuksellisuus () saakka	Verkojulkaisulupa myönnetty (x)
Työn nimi TUNNE- JA TURVATAITO -OPAS: EMOTIONAALISEN JA FYYSISEN KALTOINKOHTELUN ENNALTAEHKÄISY		
Koulutusohjelma Hoitotyön koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) POHJOLAINEN, Maritta VALKAMA, Sirpa		
Toimeksiantaja(t) Jyväskylän ammattikorkeakoulu hyvinvointiyksikkö		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksena oli koota opas 0–6-vuotiaiden lasten tunne- ja turvataidoista. Kohderyhmänä olivat alle 6-vuotiaat lapset ja heidän vanhempansa. Opinnäytetyön tavoitteena on ennaltaehkäistä lasten emotionaalista, fyysistä ja seksuaalista kaltoinkohtelua ja lisätä lasten hyvinvointia. Tavoitteena on myös lisätä tietoutta lasten tunne- ja turvataidoista sekä niihin vaikuttavista tekijöistä. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Jyväskylän ammattikorkeakoulun hyvinvointiyksikön aikuiskoulutuksen seksuaaliterveyden koulutuksen laatuysikön Tunne- ja turvataidot osaamiseksi -projekti.</p> <p>Oppaan kokoamista ohjasi laaja kriittinen tiedonhaku siihen sisällytettävistä aiheista. Opas suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä Jyväskylän ammattikorkeakoulun opiskelija Hanna Huhtalan kanssa. Oppaaseen tuli tietoa lapsen vuorovaikutustaitojen ja seksuaalisuuden kehittymisestä, kiintymyssuhteesta, itsetunnosta, emotionaalisesta, fyysisestä ja seksuaalisesta kaltoinkohtelusta, vertaiskysämisestä sekä tunne- ja turvataidoista. Lisäksi oppaaseen koottiin tehtäviä tunne- ja turvataitojen tukemiseksi. Tietopohja oli jaettu vastuualueisiin niin, että opinnäytetyö keskittyi emotionaalisen ja fyysisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyn näkökulmaan ja Huhtala keskittyi seksuaalisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyn näkökulmaan.</p> <p>Jatkossa oppaan sisältö hyväksytetään Tunne- ja turvataidot osaamiseksi -projektin työryhmällä. Jos opas hyväksytään, projekti kustantaa oppaan taiton ja graafisen suunnittelun ja sitä aletaan pilotoida Jyväskylässä pilotointivaiheessa olevassa perhekeskumallissa. Opasta voidaan hyödyntää myös nykyisessä muodossa erilaisten lasten kanssa työskentelevien ammattihenkilöiden toimesta esimerkiksi puheeksi ottamisen välineenä. Opinnäytetyön ennaltaehkäisevien tavoitteiden saavutus tulee näkyviin vasta pitkällä aikavälillä oppaan tultua yleiseen jakeluun. Opasta lähetettiin kuitenkin väliarvioitavaksi opinnäytetyön edetessä joillekin kohderyhmään kuuluville vanhemmille, jotka kokivat sen hyväksi ja tärkeäksi. Tämä antaa luottamusta tavoitteiden saavuttamisesta.</p>		
Avainsanat (asiasanat) Tunnetaidot, turvataidot, Kiintymyssuhde, Itsetunto, kaltoinkohtelu, emotionaalinen kaltoinkohtelu, fyysinen kaltoinkohtelu, opas		
Muut tiedot Liite 1: Opas turvalliseen lapsuuteen 18 sivua Liite 2: YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 18 sivua		

Author(s) TORVINEN, Anne	Type of publication Bachelor's Thesis	Date 07052012
	Pages 45+ 36	Language Finnish
	Confidential () Until	Permission for web publication (x)
Title A GUIDEBOOK ON EMOTIONAL AND SAFETY SKILLS: THE PREVENTION OF EMOTIONAL AND PHYSICAL MALTREATMENT		
Degree Programme Nursing		
Tutor(s) POHJOLAINEN, Maritta VALKAMA, Sirpa		
Assigned by JAMK University of Applied Sciences, School of Health and Social Studies		
Abstract <p>The purpose of the bachelor's thesis was to assemble a guidebook about emotional and safety skills of children under the age of 6. The target group was those children and their parents. The goal was to prevent emotional, physical and sexual maltreatment and increase children's wellbeing. Increasing knowledge about emotional and safety skills was also a goal. The bachelor's thesis was assigned by of a project about safety and emotional skills run by The School of Health and Social Studies Center of Excellence in Sexual Health Education operating in JAMK University of Applied Sciences.</p> <p>The assembly of the guidebook was guided by a wide critical information retrieval about the themes in the guidebook. The guidebook was designed and implemented in co-operation with JAMK University of Applied Sciences student Hanna Huhtala. It contains information about the development of a child's interactive skills and sexuality, attachment, self-esteem, emotional, physical and sexual maltreatment, bullying and emotional and safety skills. In addition, the guidebook contains exercises to support emotional and safety skills. The theoretical background was divided in areas of responsibility. This thesis concentrated on the prevention of emotional and physical maltreatment and Huhtala's thesis concentrated on the prevention of sexual maltreatment.</p> <p>In the future the guidebook will be sent for the approval of the client's project team. If the guidebook receives the approval, the project will sponsor the graphic design of the layout. After approval the guidebook will be tested in the pilot phase of a family center concept in Jyväskylä. The guidebook can also be utilized in its present form by professionals working with children under the age of 6, for example, to aid in bringing up the issue of child abuse. The prevention-related benefits of the guidebook can be seen only in long term evaluation after the release of the guidebook. The guidebook was sent to some parents of the target group to be read and they all found it important and valuable. This gives confidence in achieving the goals.</p>		
Keywords Emotional skills, safety skills, Attachment, self-esteem, maltreatment, emotional maltreatment, physical maltreatment, guidebook		
Miscellaneous Attachment 1: Guidebook for a safe childhood, 18 pages Attachment 2: UN Convention on the Rights of the Child, 18 pages		

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	2
2 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA.....	3
2.1 TUNNE- JA TURVATAIDOT	4
2.2 LAPSEN KEHITYS.....	8
2.2.1 Vuorovaikutustaitojen kehitys	8
2.2.2 Kiintymyssuhteen kehitys.....	12
2.3 KALTOINKOHELTU	17
2.3.1 Kaltoinkohteluun liittyvä lainsäädäntö	25
3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	26
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS.....	27
4.1 TIEDONHANKINTA	27
4.2 OPPAAN TOTEUTUKSEN TEORIA	28
4.3 OPPAAN TOTEUTUS	29
POHDINTA.....	34
LÄHTEET:	39
LIITTEET:	43
LIITE 1: OPAS TURVALLISEEN LAPSUUTEEN	43
LIITE 2: YLEISSOPIMUS LAPSEN OIKEUKSISTA.....	61

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tarkoituksena oli koota kirjallinen opas 0–6-vuotiaiden lasten tunne- ja turvataidoista emotionaalisen ja fyysisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemiseksi (ks. liite 1). Sen tavoitteena oli ennaltaehkäistä lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua ja näin lisätä lasten hyvinvointia. Tavoitteena oli myös lisätä tietoutta lasten tunne- ja turvataidoista ja niihin vaikuttavista tekijöistä sekä antaa ammattihenkilöille väline puheeksi ottamisen avuksi. Oppaassa käsitellään myös seksuaalisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyä. Tietoperustan tähän on koonnut Jyväskylän ammattikorkeakoulun terveydenhoitajaopiskelija Hanna Huhtalan omassa opinnäytetyössään. Lisäksi oppaaseen tehtiin tehtäviä, joiden avulla perheet voivat vahvistaa lastensa tunne- ja turvataitoja. Opinnäytetöiden tuotoksena syntynyt opas on koottu yhteistyössä Huhtalan kanssa.

Lasten kaltoinkohtelu ja huonot olot ovat viime aikoina nousseet vahvasti esille muun muassa mediassa. Elinpiirimme laajenee, eikä lapsen vuorovaikutusympäristö rajoitu enää pelkästään kotiin ja lähipiiriin, vaan lapsi luo suhteita hoitopaikoissa, koulussa, pihapiirissä ja monenlaisissa ympäristöissä. Myös media ja internet laajentavat koko ajan lasten kasvuympäristöä. Nykymaailmassa lasten suojeleminen kaltoinkohtelulta hämmentääkin useaa vanhempaa. Lasten tunne- ja turvataidot ovat tärkeitä lasten suojelussa, mutta vieraita vielä monille vanhemmille. Vanhemmat tarvitsevat tietoa siitä, miten lapsen tunne- ja turvataitoja voisi hyödyntää lapsen turvallisen elämän takaamiseksi.

Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Jyväskylän ammattikorkeakoulun hyvinvointiyksikön aikuiskoulutuksen seksuaaliterveyden koulutuksen laatu-yksikön Tunne- ja turvataidot osaamiseksi -projekti. Tuon projektin tarkoitukse-

na on luoda yhtenäinen malli tunne- ja turvataitojen puheeksi ottamiseen ja tunne- ja turvataitokasvatukseen neuvoloille, päivähoitoyksiköille ja kouluille sekä järjestää aiheesta koulutusta ammattihenkilöille. Tämän projektin kautta opas saadaan laajasti ammattihenkilöille hyödynnettäväksi.

Kohderyhmä rajattiin 0–6-vuotiaisiin lapsiin ja heidän vanhempiinsa. Lisäksi aihe on rajattu niin, että se käsittelee terveen lapsen normaalia kehitystä, jättäen aiheen ulkopuolelle esimerkiksi lapsen kehitysvammaisuuden vaikutuksen lapsen kehitykseen.

2 OPINNÄYTETYÖN TIETOPERUSTA

Opinnäytetyön tietoperustana on tietoa lapsen sosiaalisten taitojen sekä kiintymyssuhteen kehityksestä, lapsen erilaisista kaltoinkohtelumudoista sekä niihin liittyvästä lainsäädännöstä sekä lapsen tunne- ja turvataidoista ja tunne- ja turvataitokasvatuksesta. Kaltoinkohtelun lisäksi tietoperustassa on jonkin verran tietoa vertaiskiusaamisesta. Kyseiset tiedot valittiin opinnäytetyön tietoperustaksi, koska ne liittyvät läheisesti lasten tunne- ja turvataitoihin sekä kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyyn. Aiheet ovat tärkeitä, kun puhutaan lasten kasvuympäristön turvallisuudesta ja lasten turvallisen kasvun takaamisesta. Tietoa etsittäessä pyrittiin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin:

- Mitä ovat tunne- ja turvataidot?
- Miksi lapsi tarvitsee tunne- ja turvataitoja?
- Mitkä tekijät vaikuttavat lapsen tunne- ja turvataitoihin?
- Miten lapsen tunne- ja turvataitoja voi vahvistaa?
- Mitä on emotionaalinen ja fyysinen kaltoinkohtelu?

Lasten kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyä käsiteltäessä on tärkeää tietää, mitkä ovat lapsen oikeudet. Suomi on sitoutunut noudattamaan YK:n lapsen oikeuksien sopimusta (ks. liite 2), jossa määritellään lapsen oikeudet. Sopimuksessa on neljä lasten oikeuksien pääperiaatetta, jotka ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen ja lapsen näkemysten kunnioittaminen. (Mikä on lapsen oikeuksien sopimus 2012.)

Tässä luvussa puhuttaessa vanhemmista, ei välttämättä tarkoiteta lapsen biologisia vanhempia, vaan lapsesta syntymän jälkeen pääasiallisessa hoivavastuussa olevia henkilöitä, johon lapsi on kehittänyt kiintymyssuhteen. Kuitenkin, koska useimmiten nämä henkilöt ovat lapsen vanhempia, joko biologisia tai esimerkiksi adoptiovanhempia, yleistetään luvussa käyttäen nimitystä vanhemmat.

2.1 Tunne- ja turvataidot

Tunne- ja turvataidot ovat tärkeitä taitoja lapsen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyssä. Tunnetaidoilla tarkoitetaan taitoa tunnistaa tunteita sekä ilmaista, säädellä ja hallita niitä. Tunnetaidot tukevat turvataitoja, sillä tunteet auttavat lasta päättämään mikä on hänelle hyväksi ja mikä ei. (Lajunen, Andell, Jalava, Kemppainen, Pakkanen & Ylenius-Lehtonen 2005, 52.) Turvataidot ovat kaikkien, sekä lasten että aikuisten, valmiuksia selvittää hankalista ja uhkaavista tilanteista (Lajunen, ym. 2005, 8).

Tunnetaidot

Jalovaara (2005) määrittelee tunnetaidot kyvyksi tunnistaa tunteet itsessä ja muissa. Tunnetaitoihin kuuluu tunteiden alkuperän ymmärtäminen ja niiden nimeäminen. Tunnetaitoja taitava pystyy vaikuttamaan tunteiden ilmenemi-

seen ja hallitsemaan mielijohotteita sekä käsittelemään aggressioita ja ongelmia. Tunnetaitokasvatuksella taas tarkoitetaan tällaisten taitojen sekä tunteiden tunnistamisen opettamista. Aikuisen rakastava ja turvallinen läsnäolo on tärkeää lapsen tunnetaitojen kehittymiselle, sillä niiden avulla lapsi oppii empatiaa. Muutenkin aikuisen esimerkki on tärkeää lapsen tunnetaitojen kehitykselle, sillä lapsi peilaa omia tunteitaan toisen tunteisiin. (Jalovaara 2005, 95–96.) Myös Kinnunen (2003) nostaa esiin aikuisen läsnäolon ja lämpimien tunnesuhteiden tärkeyden lapsen empatiakyvyn kehittymiselle. Hellyys ja läsnäolo luovat lapselle turvallisuuden tunnetta. Tämä luo pohjan positiivisille tunteille, joiden avulla lapsi voi suhtautua myönteisesti sekä itseensä, että muihin ihmisiin. (Kinnunen 2003, 109.)

Ihminen syntyy tuntevana. Jo vastasyntyneellä vauvalla on tunne mielipahasta ja mielihyvystä. Aikuisen tehtävä vauvan tunteiden tulkitsijana on saattaa nämä mielihyvä ja mielipaha tasapainoon ja minimoida lapsen kokema mielipaha. Jos lapsen tunneviesteihin ei vastata ja mielipahan tunne on yleisempää kuin mielihyvän, lapselle saattaa kehittyä aggressioita. (Kinnunen 2003, 108.) Alle vuoden ikäinen lapsi oppii tunneilmaisua peilaamalla tunteitaan perheen tunnemaailmaan. Jos lapsi ei tunnista tunnetta, hän katsoo mallia reagoimiseen vanhemmaltaan. Perheen tunneilmaisuus vaikuttaa lapsen tunteiden kehittymiseen. Esimerkiksi äidin masennus saattaa hidastaa vauvan ilon tunnistamista. Jos taas perheessä on väkivaltaa, voi olla, että lapsi oppii nopeammin tunnistamaan vihan tunteita. (Punamäki 2011, 109.)

Toinen aikuisen tärkeistä tehtävistä lapsen tunnetaitojen opettajana on tunteiden nimeäminen. Ensimmäisen ikävuoden jälkeen lapsi alkaa opetella myös kielteisiä tunteita, kuten pettymystä ja vihaa. Toisin kuin puoli vuosisataa sitten, nykyään tunteiden ilmaisu on sallittua ja niiden kokemiselle on annettava tilaa. Aikuisen tehtävä on antaa lapsen tunteille nimet, niin, että lapsi oppii niitä tunnistamaan. (Kinnunen 2003, 107 & 111–112.) Kun perheessä voidaan

avoimesti puhua tunteista auttaa se myös positiivisen minäkuvan kehittämisessä (Kullberg-Piilola 2005, 67).

Tunteiden sanoittamisen lisäksi lapselle on hyvä opettaa jo varhain tunteiden ilmaisua. Pieni lapsi ilmaisee tunteitaan teoillaan, esimerkiksi surullinen lapsi itkee ja kiukkuinen lapsi saattaa riehua ja rikkoa paikkoja. Lapsen tunteita ei tule vähätellä, vaan tehdä lapselle selväksi, että hänen tunteitaan, myös negatiivisia tunteita, arvostetaan ja ne ovat sallittuja. Esineiden rikkominen tai toiseen kohdistuva väkivalta eivät kuitenkaan ole. Myös tässä aikuisen malli on suuressa osassa. (Kinnunen 2003, 112–113.) Kullberg-Piilola (2005) nostaa tunteiden sanoittamisen lisäksi tärkeänä turvallisuuden luonnin tunteisiin. Kun aikuinen kokee lapsen pahan mielen tämän kanssa ja vastaa siihen ymmärtävästi, lapsi oppii, että tunne on sallittu. Kun vanhempi suree lapsen surua, lapsi oppii kokemaan tunteen turvallisesti. Yhdessä koetut tunteet myös osoittavat lapselle, että aikuisillakin on samoja tunteita, mikä luo myös turvaa tuntemiseen. (Kullberg-Piilola 2005, 19.) Aikuisen malli kielteisestä tunteesta viestittää lapselle, että tunteista selviää. Ne tuntuvat joskus epämiellyttävälle ja pahalle, mutta ne menevät ohi ajan kanssa. (Cacciatore ym. 2008, 32–33.)

Lapsen tunteiden arvostamiseen liittyy myös, ettei lapsen tunteita tukahduta. Aikuinen saattaa luonnostaan tukahduttaa lohduttaessaan, esimerkiksi sanomalla itkevälle lapselle: "älä itke, ei ole sattunut mitään pahaa." Lapselle syntyy tästä ristiriita, koska hänestä tuntuu pahalta, mutta aikuinen sanoo, ettei pitäisi tuntua. Lapsi oppii näin tukahduttamaan pahan olon tunteensa. (Kinnunen 2003, 114.)

Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyyn kannalta tunteiden tunnistaminen on tärkeää. Tunteet ovat viestejä, joista lapsi voi päätellä, millainen tilanne milloinkin on kyseessä. Pelko varoittaa uhasta, ja viha antaa voimaa suojautumiseen. Jos lapsella on kokemuksia empatiasta, hän voi helpommin myös tunnistaa tun-

teita muissa ihmisissä. Näin lapsi pystyy tunnistamaan myös toisten motiiveja. (Lajunen, ym. 2005, 52.)

Turvataidot

Lapsen tulee tietää omat fyysisen ja henkisen koskemattomuutensa rajat. Hänen on hyvä tuntea omat vahvuutensa ja heikkoutensa sekä oikeutensa. Turvataidot ovat nimenomaan näitä taitoja. Vaikka vastuu lapsen turvallisuudesta onkin aikuisella, lapselle on hyvä kertoa, miten hän voi myös itse pitää huolta turvallisuudestaan. Turvataitokasvatuksen avulla ohjataan lasta tunnistamaan uhkaavia tilanteita ja kertomaan niistä, sekä muista huolistaan, luotettavalle aikuiselle. Uhkaavia tilanteita voivat olla esimerkiksi ahdistelu, kiusaaminen, väkivallan uhriksi joutuminen tai houkuttelu. (Lajunen, ym. 2005, 14.)

Turvataitokasvatuksesta puhutaan, kun lapselle opetetaan turvallisuuteen liittyviä taitoja. Turvataitokasvatus lisää lapsen valmiuksia toimia itseään suojelemaan ja antaa hänelle tietoisuutta itsemääräämisoikeudesta ja omasta kehostaan. Turvataitojen vahvistaminen ja turvataitokasvatus vahvistavat lapsen itsekunnioitusta, itsetuntoa ja itseluottamusta. Se vahvistaa lapsen vuorovaikutussuhteita ja auttaa lasta erottamaan hyvät kaverisuhteet huonoista. (Lajunen, ym. 2005, 200.)

Turvataitokasvatuksessa lapselle opetetaan konkreettisia toimintaohjeita uhkaavien tilanteiden varalle. Tällaisia ohjeita on esimerkiksi: ”sano EI, poistu paikalta ja kerro turvallisuudelle aikuiselle”. Lapset kasvatetaan usein niin, että he ovat hyväkäytöksisiä ja tottelevat aikuista, mutta lapselle on kuitenkin hyvä korostaa, että pelottavassa tilanteessa tulee toimia toisin. Lapsen tulee myös voida luottaa siihen, että hänet otetaan vakavasti ja häntä uskotaan, eikä hänelle suututa hänen kertoessaan pelottavasta tai uhkaavasta tilanteesta. (Elliot 2007, 2–3.)

Turvataitokasvatuksesta on suuri hyöty myös vanhemmille. Vanhemman näkökulmasta turvataitokasvatus voi lujittaa vanhemman ja lapsen välistä suhdetta ja lisätä vanhemman taitoa kuunnella lasta painavia asioita. Se myös lisää vanhempien käsitystä mahdollisesti lapsen turvallisuutta uhkaavista tekijöistä. Turvataitokasvatus antaa vanhemmille ymmärrystä siitä, miten he voivat lisätä lapsensa itsearvostusta ja sosiaalisia taitoja. (Lajunen, ym. 2005, 201.)

2.2 Lapsen kehitys

Lapsi kehittyy vuorovaikutuksessa ympärillään oleviin ihmisiin. Lapsen kehitykseen ja kasvuun vaikuttaa suuresti perhe, mutta myös monet muut tahot ovat lapsen kasvaessa vuorovaikutuksessa tämän kanssa ja vaikuttavat suuresti kehitykseen. Tällaisia tahoja ovat perheen lisäksi esimerkiksi muut sukulaiset, päivähoito- ja kouluyhteisöt sekä harrastus- ja vapaa-ajanryhmät. Näiltä tahoilta lapsi ottaa vaikutteita omaan elämäänsä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus, 2009.)

2.2.1 Vuorovaikutustaitojen kehitys

Kinnunen (2003) on kuvannut vanhempien läsnäolon ja kasvatuksen tarvetta lapsen terveelle kehitykselle lauseella "Kasvatuksen mahdollisuudet alkavat sylissä ja kasvamisen mahdollisuudet menetetään sylin puutteessa". Hänen mukaansa lapsella on oikeus olla keskeneräinen ja tarvita kasvatusta. Kehittyminen lapsesta aikuiseksi on pitkä ja vaikea prosessi, johon tarvitaan jatkuvaa vuorovaikutusta vanhemman kanssa. (Mts. 31.)

Bohlin (2006, 98–101) on määritellyt lapsen henkisen ja fyysisen kehityksen kehitysvaiheet lapsen syntymästä kuusivuotiaaksi. Hän korostaa henkisessä

kehityksessä lapsen ensimmäisen elinvuoden tärkeyttä. Hän käy myös näissä kehitysvaiheissa läpi lapsen vuorovaikutuksellisten taitojen kehittymisen. Keltikangas-Järvinen (2012) toteaa, että lapsen kehitys tapahtuu ikäkausittain ja jokaiseen ikäkauteen kuuluu omat kehitystehtävänsä. Lapsen kasvua ja taitoja tulisikin tukea nämä kehitysvaiheet huomioon ottaen. (Keltikangas-Järvinen 2012, 20.)

Lapsi elää vuorovaikutuksessa ympäristöönsä jo raskauden aikana (Punamäki 2011, 99). Syntymän jälkeen lapsen vuorovaikutuspiiri laajenee. Heti syntymästä asti lapsi reagoi ääniin ja usein erottaa äidin äänen muista. Ensimmäisen kuuden kuukauden aikana lapsi ilmaisee tunteitaan esimerkiksi itkemällä ja hymyilemällä. Hän ottaa katsekontaktia ja oppii vastaamaan vuorovaikutuksellisesti esimerkiksi hymyyn. Lapsi ei kuitenkaan pysty vuorovaikutukseen useamman kuin yhden ihmisen kanssa kerralla. (Bohlin 2006, 98.) Punamäen (2011) mukaan lapsen ensimmäisen kahden ja puolen elinkuukauden aikana lapsen sosiaaliseen kehitykseen kuuluu mieltymys kasvoihin ja ihmisiä ääneen. Tuolloin virikkeet ovat kuitenkin vielä hoitajan säätämiä. Myös Punamäki korostaa sosiaalisen hymyn tärkeyttä ja sen vaikutusta vuorovaikutuksen tihentymiseen. Tästä eteenpäin puoleen vuoteen hän nostaa esille sosiaalisen tärkeysjärjestyksen, jossa lapsi mieltyy tuttuihin henkilöihin ja avunantajiin. Bohlinin tavoin Punamäki tuo myös esille katsekontaktin ja toisen katseen seuraamisen. Tästä seuraa jaettu kokemus. Tunnepuolella lapsi oppii ennen puolen vuoden ikää tunnistamaan perustunteet kuten pelon, vihan ja surun ihmiskasvoista. (Punamäki 2011, 108.)

Puolesta vuodesta vuoteen lapsen vuorovaikutustaidot kehittyvät. Lapsi alkaa jokellella ja mahdollisesti jo tapaa ensimmäisiä sanoja ensimmäisen ikävuoden loppupuolella. Lapsi oppii erottamaan tuttuja ihmisiä tuntemattomista ja alkaa usein vierastaa ensimmäisen ikävuoden jälkipuoliskolla. Lapsi tunnistaa vanhempien kasvot ja on muodostanut heihin vahvan siteen. Hän hakee tur-

vaa vanhemmista ja pitää heitä tukikohtanaan, mutta alkaa ymmärtää omaa itsenäisyyttään ja tutkimaan ympäristöään. (Bohlin 2006, 99.) Yksi ensimmäisen vuoden jälkipuoliskon tärkeä sosiaalinen kehityskohta on aloitteellisuus. Lapsi alkaa herättämään ja ohjaamaan vuorovaikutuskumppaninsa huomiota itse. Vuorovaikutussuhteeseen kehittyä myös keskinäiset odotukset ja yhteisestä jaetusta tarkkaavaisuudesta seuraa yhdessä oppiminen. (Punamäki 2011, 108.)

Toisen ikävuoden aikana lapsen itsenäistyminen jatkuu. Lapsi uskaltautuu tutkimaan ympäristöään ja oppii mahdollisesti ilmaisemaan itseään yksinkertaisin lausein. Vuoden ikäistä lasta kuvataan usein "kaikkivoivaksi" sosiaalisesti ajateltuna, mutta puolentoistavuoden iässä lapsella on niin sanottu uudelleen lähestymisen vaihe, jossa lapsi muuttuu aremmaksi ja hänen täytyy useammin käydä tankkaamassa rohkeutta vanhemman luona. (Bohlin 2006, 100.)

Kolmantena ikävuonna puheen kehitys jatkuu. Usein kolmannen vuoden loppupuolella lapsi ymmärtää lähes kaiken puhutun ja pystyy ilmaisemaan itseäänkin jo useamman sanan lauseilla. Lapsella on vahva tunne omasta minuudesta ja lapsi kokeilee sen rajoja, välillä rajustikin. Tässä vaiheessa vanhempien asettamat rajat ovat tärkeitä. Lapsi alkaa myös nauttia ikätovereidensa seurasta ja yhteisistä leikeistä. (Bohlin 2006, 100.)

Keltikangas-Järvinen (2012) korostaa kolmen ensimmäisen ikävuoden tärkeyttä lapsen persoonallisuuden kehittymisessä. Kolmen ensimmäisen ikävuoden aikana ihmisen käsitys itsestä ja omasta minuudesta kehittyä. Lapsi oppii ymmärtämään oman erillisyytensä ja reagoimaan niin omiin kuin toistenkin tunteisiin. Tälle kehitykselle on erityisen tärkeää kolmen ensimmäisen vuoden aikana tapahtunut vuorovaikutus lapselle sensitiivisten ja emotionaalisesti merkittävien hoitajien kanssa. Samanlaista kehityspyhähdystä ei tapahdu lap-

sen eikä aikuisenkaan tulevaisuudessa missään kolmen vuoden jaksossa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 21.)

Neli-viisivuotiaan lapsen kieli alkaa olla rikasta ja hän pystyy leikkimään sillä esimerkiksi loruin ja lauluin. Lapsi osaa keskustella ja on utelias tietämään paljon. Lapsi on myös oppinut ymmärtämään hyvin erilaisia syy-seuraussuhteita ja sitä, etteivät toisten ihmisten ajatusmaailmat ja näkökulmat aina ole samanlaisia kuin hänen omansa. Hän viihtyy ikätovereiden seurassa erittäin hyvin ja pystyy monenlaisiin roolileikkeihin. (Bohlin 2006, 101.)

Kuusivuotias lapsi pystyy jo seuraamaan hyvin syy- ja seuraussuhteita ja oppii seuraamaan jo pidempiäkin ohjeita. Lapsen minäkuva on hyvin kehittynyt ja hän näkee itsensä ryhmän jäsenenä ja osaa säännöt, joita yhteiselämään liittyy. Kuusivuotias lapsi vertaa itseään muihin ja peilaa omia ominaisuuksiaan, minkä vuoksi tämän ikäinen lapsi saattaa olla välillä hyvinkin itsekriittinen ja epävarma. (Bohlin 2006, 101.)

Kielen kehityksen merkitys lapselle

Kielen kehitys alkaa jo kohdussa ja viimeistään lapsen synnyttyä. Jokaisella ihmisellä on synnynnäinen kiinnostus kieleen ja jo pienet lapset nauttivat kielen eri sävyistä ja äänneistä, kuten loruista ja riimeistä. Kieli on tärkeä osa jokaista ihmistä. Lapsella on tarve tulla ymmärretyksi, ja kielen kehitys rikastuttaa vuorovaikutusta. Lapsen maailma avartuu, kun hän saa kielen avulla keinoja ilmaista itseään, tunteitaan ja omaa yksilöllisyyttään. Kieli on myös tärkeä tekijä ajattelulle. Ihminen ajattelee kielellään, hän taltioi asioita muistiinsa ja laajentaa ymmärrystään kielen avulla. (Nurmilaakso 2011, 31–32, 34.) Varhainen vuorovaikutus muodostaa pohjan lapsen puheen ja kielen kehittymiselle. Lapsi oppii kielen tehokkaammin vastavuoroisessa vuorovaikutuksessa, kun puheen lisäksi viestiä on välittämässä muun muassa hymy, kosketus, eleet ja ilmeet. (Silvén 2010, 60–61.)

2.2.2 Kiintymyssuhteen kehitys

Hughes (2011) nimeää kiintymysteorian ja alan tutkimuksen vanhemmiksi Mary Ainsworthin ja John Bolbyn. Nämä kaksi nimeä nousivat esiin useassa eri lähteessä tiedonhakuprosessin yhteydessä. Ainsworthin ja Bolbyn kuusi kiintymyksen osatekijää, määrittävät hyvin kiintymystä. Osatekijöistä ensimmäinen pätee vanhempien ja lapsen väliseen kiintymyssuhteeseen siinä missä muut viisi pätevät myös muihin henkilöihin muodostuviin kiintymyssuhteisiin. Ensimmäisenä osatekijänä on suhteen pysyvyys ja jatkuvuus, suhde ei ole ohimenevä. Lisäksi osatekijöihin kuuluu, että suhteen kohteena on tietty henkilö ja suhde on emotionaalisesti tärkeä. Suhteen tavoitteena on ylläpitää yhteyttä toiseen henkilöön ja vastentahtoinen erossa olo tästä henkilöstä aiheuttaa ahdistumista. Suhteelle on tyypillistä turvan, lohdun ja hyvän olon etsiminen. (Hughes 2011, 19.)

Hyvän kiintymyssuhteen kehittyminen on tärkeää lapsen kasvun ja kehityksen kannalta jo aivan varhaislapsuudesta saakka. Äidin ja lapsen välinen kiintymyssuhde alkaa kehittyä jo äidin raskauden aikana ja varhainen vuorovaikutus on sille tärkeää. (Terveyden edistämisen ohjelma, 2009.) Punamäki viittää Kaila-Behmiin (1997) ja Paavilaiseen (2003) joiden mukaan molempien vanhempien tietoisuus lapsesta ja vanhemmaksi tulosta alkaa heti, kun tieto raskaudesta on varmistunut. Tästä alkaa hidas prosessi, jossa muodostuu tunneside tulevaan lapseen ja kiintymyssuhteen muodostuminen alkaa. (Punamäki 2011, 99.)

Kiintymyssuhteen kehitys raskausaikana tapahtuu molemmilla vanhemmilla lapsen tutustumisella. Molemmat vanhemmat kommunikoivat lapsen kanssa jo ennen tämän syntymää muun muassa puhumalla tälle vatsanpeitteiden läpi. Äidin tutustuminen lapseen tapahtuu kun hän tuntee sikiön liikkeitä ja pystyy niistä päättämään tämän mielialoja. Isän tutustuminen taas tapahtuu

ulkoa käsin lapsen tunnustelemisella vatsanpeitteiden läpi ja liikkeiden kuuntelemisella ja tunnustelulla. Erityisen tärkeää kiintymyssuhteen kehittymiselle raskausaikana ovat mielikuvat tulevasta vauvasta. Vanhemmat luonnehtivat vauvaa usein tietyn luonteiseksi jo raskauden aikana ja luovat näiden tunteiden ja mielikuvien avulla kiintymyssuhdetta. (Punamäki 2011, 99.) Isyyden ja äitiyden kehitys on kuitenkin hyvin eritahtinen raskausaikana ja näin myös kiintymyssuhteen kehittyminen tapahtuu eri tahdissa. Arvioiden mukaan noin puolet isistä kokee raskausaikana vaikeaksi kuvitella tulevaa lasta, kun taas äidit tuntevat sikiön liikkeet ja omat biologiset muutoksensa, joiden johdosta mielikuvien muodostaminen voi olla äidille helpompaa. Kuitenkaan isän irralliset tuntemuksen raskauden aikana eivät välttämättä johda kielteiseen isä-lapsisuhteeseen eivätkä vaikuta myöhempään kiintymyssuhteeseen. (Punamäki 2011, 100–101.)

Aina kiintymyssuhteen kehittyminen ei lähde aivan oikeille teille raskauden aikana. Kahdeksan prosenttia raskaana olevista naisista on ilmoittanut tahtovansa vahingoittaa tai rangaista sikiötä ja kahdeksan prosenttia pelkäävänsä, että vahingoittavat lasta syntymän jälkeen tarkoituksellisesti. Tällaiset raskauden aikana esiintyvät negatiiviset tunteet lasta kohtaan ennustavat vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteen vaikeuksia myös syntymän jälkeen. Ne myös lisäävät tulevaisuudessa tapahtuvan kaltoinkohtelun riskiä huomattavasti. (Turunen 2004, 187.)

Syntymän jälkeen kiintymyssuhteen kehittymiselle on tärkeää vuorovaikutuksen säännönmukaisuus. Lapsi oppii vanhemman reaktioista mitkä tunteet ovat sallittuja, esimerkiksi jos lapsi saa lohtua, kun on hädissään, hän oppii, että hän voi myöhemminkin näyttää hätänsä ja saada lohtua. Jos lapsi taas jätetään selvittämään hätänsä itse, hän oppii tukahduttamaan tunteensa. Sinkkonen esittääkin artikkelissaan Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin (2004 b) Ainsworthin määritelmän turvallisesti kiinty-

neestä lapsesta. Tällainen lapsi on elänyt johdonmukaisessa ympäristössä, jossa lapsi on voinut vapaasti ilmaista tunteitaan josta on seurannut hoitajan myötätuntoinen lähestyminen. Turvallinen kiintymyssuhde opettaa lasta empaattiseksi ja turvallisesti kiintynyt lapsi pystyy käyttämään tunnetta ja järkeä ihmissuhteissaan. Turvallisesti kiintyneet lapset ovat usein suosittuja toveripiireissäänkin. (Sinkkonen 2004 b.) Myös Fonagy nostaa esille hoivaajan lämmön, herkkyyden ja lapsen hätään vastaamisen sekä lapsen kanssa vuorovaikutuksessa elämisen perustana turvalliselle kiintymyssuhteelle (Fonagy 2001, 25–26).

Punamäki (2011) nostaa esille Brethertonin 1996 määrittämät erilaiset lapsen kiintymyssuhdemuodot. Tämän määritelmän mukaan turvallisesti kiintynyt lapsi tuntee olevansa rakastettu ja arvostettu omana itsenään ilman suoritus-paineita ja uskaltaa näyttää sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita. Hän luottaa vanhempiensa tuomaan turvaan ja uskaltaa tutkia ympäristöään kuitenkin hädän hetkellä turvautuen vanhempaan. Hän voi luottaa vanhemman läsnä-oloon sekä herkkyyteen ja hyvyteen. Välttelevästi kiintynyt lapsi taas eroaa turvallisesti kiintyneestä lapsesta siinä, ettei hän luota vanhemman tai hoitajan ymmärtävän tarpeitaan vaan turvautuu omaan apuunsa. Ristiriitaisesti kiintynyt lapsi turvautuu vanhempaan tai hoitajaan takertuvuuteen saakka, muttei silti luota tämän kykyyn täyttää tarpeitaan. Punamäki korostaakin, että vanhemman emotionaalinen läsnäolo lapsen elämässä on ensiarvoisen tärkeää. (Punamäki 2011, 111–112.) Fonagyn (2001) mukaan tunkeileva sekä ylikiihtynyt ja -kontrolloiva tyyli hoitajalta saattaa johtaa välttävään kiintymyssuhteeseen, kun taas välinpitämättömyys ja kiinnostumattomuus voivat johtaa ristiriitaisen kiintymyssuhteen kehittymiseen. Kuitenkaan kiintymyssuhde ei välttämättä kehity näin johdonmukaisesti. (Fonagy 2001, 26.)

Kiintymyssuhde ja itsetunto

Juul (2006) määrittelee itsetunnon ihmisen tietoisuudeksi siitä, kuka hän on ja miten hän itseensä suhtautuu. Mitä ihminen tietää itsestään ja kuinka hän tähän tietoon suhtautuu, vaikuttaa siis itsetuntoon. Juul korosta hyvän itsetunnon pohjana sitä, että ihminen on lapsena saanut kokea olevansa arvokas vanhemmilleen. (Juul 2006, 23.)

Lapsen itsetunnon kehittymiselle on myös Kullberg-Piilolan (2005) sekä Lundin (2006) mukaan tärkeää vanhemmalta saatu rakkaus. Hyvän itsetunnon takaamiseksi vanhemman on hyväksyttävä lapsi sellaisena kuin tämä on, myös lapsen tehdessä virheitä. (Kullberg-Piilola 2005, 57; Lund 2006, 24.) Vääriä tekoja ei kuitenkaan tule hyväksyä, vaan lapselle on tehtävä selväksi, että se, mitä hän on tehnyt on väärin, mutta häntä itseään arvostetaan ja rakastetaan. Lapsen viesteihin ja tarpeisiin vastaaminen sekä rakkauden osoittaminen vaikuttavat myönteisesti lapsen itsetuntoon. (Lund 2006, 24.) Kun lapsi kokee olevansa tärkeä ja rakastettu, hän oppii myös arvostamaan itseään ja kokemaan itsensä suojelemisen arvoiseksi (Kullberg-Piilola 2005, 57). Lapsen itsetunto näkyy tämän olemuksesta, mistä seuraa hyvä itsearvostus. Lapsen itsearvostus näkyy myös ulospäin, minkä seurauksena muutkin arvostavat lasta. (Cacciatore, Korteniemi-Poikela & Huovinen 2008, 14.)

Lapsen itsetunnon kannalta positiivinen palaute on hyväksi. Erityisesti julkiset kehut kehittävät lapsen itsetuntoa. Kehujen on kuitenkin parempi liittyä lapseen itseensä ja hänen ominaisuuksiinsa kuin suorituksiin. Itsetunnossa tapahtuu myös ikäkausiin ja kehitysvaiheisiin liittyviä notkahduksia, jolloin lapsella saattaa olla arvottomuuden tunteita. Kuitenkin, jos lapsi on arvostettu omana itsenään, eikä niinkään suorituskeskeisesti, nämä vaiheet eivät todennäköisesti horjuta lapsen itsetuntoa pitkällä tähtäimellä. (Kullberg-Piilola 2005, 57–59.) Myös Cacciatore, Korteniemi-Poikela ja Huovinen (2008) korostava, että kehuminen kehittää paremmin kuin virheiden osoittaminen. Lapsen

itsetunnon kannalta on tärkeämpää tukea vahvuuksia kuin etsiä heikkoja kohtia. (Cacciatore ym. 2008, 16.)

Häiriintyneen kiintymyssuhteen vaikutus lapsen kehitykseen

Lapsen ja hoitavan aikuisen välille syntyy lähestulkoon aina jonkinlainen kiintymyssuhde. On hyvin harvinaista, ettei tällaista suhdetta muodostu. Kiintymyssuhde syntyy, vaikka lapsen saama hoiva ei olisikaan aina hyvää. Varhaislapsuudessa koettu trauma tai pitkäkestoinen stressi, joka voi johtua asianmukaisen hoivan puutteesta ja häiriintyneestä kiintymyssuhteesta, saattaa aiheuttaa häiriöitä lapsen keskushermoston kehittymiselle. (Sinkkonen 2004 b.)

Riskitekijöitä kiintymyssuhteen häiriintymiselle on muun muassa vanhemman mielenterveys- tai päihdeongelma, erityisen epäkypsä tai epävakaa persoonallisuushäiriö tai perheessä ennestään esiintyvä väkivalta. Kaikki riskitekijät eivät tosin ole lähtöisin vanhemmasta. Lapsen vammaisuus, jatkuva somaattinen sairastelu, motorisen kehityksen ongelmat sekä lisääntynyt ärtyvyys tai passiivisuus saattava aiheuttaa negatiivisia tunteita ja riskin kiintymyssuhteen kehityksen häiriöille. (Turunen 2004, 189.)

Kiintymyssuhteen vaikutus lapsen normaaliin kehitykseen on suuri, mutta täytyy muistaa, ettei se yksin määrää lapsen tulevaisuudesta. Sinkkonen (2011) nostaa kiintymyssuhteen yhdeksi lapsen tulevaan psyykkiseen terveyteen vaikuttavaksi tekijäksi. Hän kuitenkin korostaa, ettei häiriintynyt kiintymyssuhde yksin selitä lapsen mahdollisia psykologisia häiriöitä. Hän nostaa esiin DeKynen ja Greenbergin (2008) määrittämät neljä tekijää lapsen häiriintymisen synnyssä, ja vain yksi niistä on turvaton kiintymyssuhde. Muina perheeseen ja kasvatukseen liittyvinä tärkeinä tekijöinä he pitävät tehotonta vanhemmuutta sekä perheen kokemia vastoinkäymisiä ja riskejä. Neljantenä tekijänä lapsen mahdolliseen häiriintymiseen he nostavat lapsen biologisen haa-

voittuvuuden. Tämä tarkoittaa tiettyjä epätyypillisiä piirteitä ja ominaisuuksia, kuten poikkeuksellista temperamenttia, eikä siis liity niinkään perheeseen tai kasvatukseen. (Sinkkonen 2011, 254–255.)

2.3 Kaltoinkohtelu

WHO määrittelee lapsen kaltoinkohtelua seuraavasti: Lapsen kaltoinkohtelu käsittää alle 18-vuotiaan lapsen kaikki sellaiset fyysisen ja psyykkisen pahoinpitelyn muodot, seksuaalisen hyväksikäytön, laiminlyönnin tai kaupallisen tai muun riiston, joista seuraa mahdollista tai todellista haittaa lapsen terveydelle, selviytymiselle kehitykselle tai ihmisarvolle suhteessa, jossa on kyse vastuusta, luottamuksesta tai vallasta. (Child maltreatment 2010.)

Teoksessa lapsen kaltoinkohtelu (2004) kaltoinkohtelu jaotellaan viiteen eri osa-alueeseen jotka ovat: laiminlyönti, emotionaalinen kaltoinkohtelu, fyysinen pahoinpitely, seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapselle sepitetty tai aiheutettu sairaus. Kuitenkaan kaltoinkohtelun eri muodot harvoin esiintyvät yksin, vaan sekoittuvat usein yhteen. Esimerkiksi fyysisessä pahoinpitelyssä tai seksuaalisessa hyväksikäytössä on aina jollain tasolla mukana emotionaalinen kaltoinkohtelu. (Söderholm 2004, 11.) Taskinen (2003) taas jaottelee väkivaltaa kuuteen eri muotoon, joita ovat fyysinen-, kemiallinen-, psyykkinen-, seksuaalinen-, sosioekonominen- ja rakenteellinen väkivalta (Taskinen 2003, 16).

Moni tekijä lisää lapsen riskiä joutua kaltoinkohtelun uhriksi kotiympäristössä. Suuri osa näistä riskitekijöistä on lähtöisin vanhemmasta. Vanhemman päihteiden väärinkäyttö sekä rikollisuus, samoin kuin taloudelliset vaikutet lisäävät kaltoinkohtelun riskiä. Vaikeudet suhteen luomisessa vauvaan tai tietämättömyys lapsen kehityksestä ja tarpeista ovat myös riskitekijä. (Child

maltreatment 2010.) Myös lapsesta lähtöisin olevat tekijät saattavat lisätä kaltoinkohtelun riskiä. Yksi riskitekijä on lapsen ikä. Erityisesti alle neljä vuotiaat lapset ja teini-ikäiset ovat alttiita kaltoinkohtelulle. Jos lapsi on epätoivottu, on hänellä suurempi riski joutua kaltoinkohtelun uhriksi kuin toivotulla lapsella. Myös lapsen erityistarpeet lisäävät kaltoinkohtelun riskiä, esimerkiksi itkuihin lapsi joutuu suuremmalla riskillä uhriksi. On kuitenkin tärkeää muistaa, että kaltoinkohtelussa lapsi on aina uhri, eikä koskaan itse syyllinen kaltoinkohteluunsa. (Child maltreatment 2010.) Suurin osa näistä kaltoinkohtelun riskitekijöistä on mainittu aiemmin kiintymyssuhteen kehityksen häiriöitymisen yhteydessä. Kiintymyssuhteen häiriöt ovat läheisessä yhteydessä kaltoinkohtelun esiintymisen kanssa.

Emotionaalinen kaltoinkohtelu

Kaikenlaisen kaltoinkohteluun liittyy aina jonkinmuotoista emotionaalista kaltoinkohtelua tai väkivaltaa (Paavilainen & Pösö 2003, 14; Söderholm 2004, 11; Älä lyö lasta! 2010, 35). Sinkkosen (2004 a) mukaan emotionaalisen kaltoinkohtelulla tarkoitetaan käyttäytymismallia, jossa lapsesta vastuussa olevat aikuiset välittävät tälle käsityksen, jonka mukaan lapsella ei ole arvoa, hän on huono, eikä häntä voi rakastaa. Lapsen saatetaan myös antaa ymmärtää, että hänellä on arvoa ainoastaan hänen tyydyttäessä aikuisten tarpeita. Lapsen emotionaalisen laiminlyönnin Sinkkonen määrittää lapsen tunnetarpeiden huomioimattomuudeksi. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, jos lapsi jää vaille lohdutuksen kokemusta. (Mts. 76.) Paavilainen ja Pösö (2003) määrittävät lapsen psyykkisen pahoinpitelyn sellaiseksi toiminnaksi, joka uhkaa lapsen tervettä henkistä kehitystä ja hyvinvointia. Tällaiseksi toiminnaksi he luettelevat esimerkiksi naurunalaiseksi tekemisen, vähättelyn, nöyryyttämisen, pelotellun ja uhkailun, lapsen huomioimattomuuden sekä muun psykologisen uhan. (Paavilainen & Pösö 2003, 14.)

Sinkkonen jakaa lapsen emotionaalisen kaltoinkohtelun kuuteen eri muotoon, joissa on paljon yhteistä Paavilaisen ja Pösön luettelemien psyykkisen väkivallan muotojen kanssa. Näistä ensimmäisenä on **hyljeksiminen ja halventaminen**, jossa lapselle huudetaan ja kiroillaan jatkuvasti, häntä ei auteta, eikä hänen ehdotuksiaan huomioida. Lasta myös nimitellään loukkaavasti ja nöyrytetään muiden nähden. (Sinkkonen 2004 a, 78.)

Toinen emotionaalisen kaltoinkohtelun muoto on **uhkailu ja pelottelu**. Tämänmuotoiseen kaltoinkohteluun kuuluu perheväkivallan näkeminen, ja lapsen uhkailu esimerkiksi lapsen tai tämän läheisen vahingoittamisella, hylkäämisellä tai itsemurhalla. Myös kohtuuttomien odotusten asettaminen ja uhkailu väkivallalla jos ne eivät onnistu, kuuluu tähän kategoriaan. (Sinkkonen 2004 a, 78.)

Kolmantena muotona on **eristäminen**. Eristämisellä tarkoitetaan esimerkiksi lapsen lukitsemista hänen omaan huoneeseensa. Eristämisellä voidaan tarkoittaa myös kodin ulkopuolisiin ihmisiin kohdistuvaa tarpeetonta rajoittamista, esimerkiksi yhteydenpidon kieltämistä. (Sinkkonen 2004 a, 79.)

Lapsen käyttäminen aikuisen tarpeisiin on neljäs emotionaalisen kaltoinkohtelun muoto. Tässä lasta kohdellaan joko vanhemman tai aikuisen asemassa olevana tai häntä käytetään aikuisen toiveiden toteuttamiseen. Lapsen manipulointi on myös osa tätä kaltoinkohtelun muotoa. (Sinkkonen 2004 a, 79.)

Taskinen (2003) tuo esiin rakenteellisen väkivallan joka sopii tähän emotionaalisen kaltoinkohtelun muotoon. Rakenteelliseen väkivaltaan kuuluu hierarkkiset järjestelmät ja lapsen alistaminen sekä lapsen oikeuksien huomiomattomuus. (Taskinen 2003, 16.)

Lapsen korruptoitumiseen kuuluu antisosiaalisen käytöksen tukeminen tai suosiminen, alkoholin ja päihteiden käyttöön rohkaiseminen sekä ikään kuu-

lumattoman seksuaalisen stimuloinnin aiheuttaminen (Sinkkonen 2004 a, 79). Seksuaalisen stimuloinnin aiheuttaminen lapselle on myös lapsen seksuaalista kaltoinkohtelua (Salo & Ståhlberg 2004, 103–104), ja jos lapsi pakotetaan käyttämään alkoholia tai huumeita, kyse on lapsen fyysisestä kaltoinkohtelusta (Taskinen 2003, 16). Näin ollen lapsen korruptoimisessa risteää usea eri kaltoinkohtelun muoto.

Viimeisenä on lapsen **tunnetarpeiden huomiotta jättäminen**, johon kuuluu aikuisen välinpitämättömyys lasta kohtaan, sekä rakkauden ja huolenpidon ilmaisemattomuus. Myös se, ettei aikuinen kutsu lasta nimeltä on tunnetarpeiden huomioimattomuutta. (Sinkkonen 2004 a, 79.)

Fyysinen kaltoinkohtelu

Aiemmin esitetystä WHO:n kaltoinkohtelun määritelmässä nostetaan esiin fyysinen pahoinpitely, joka on ehkä selkein fyysisen kaltoinkohtelun muoto. Taskinen (2003, 16) nostaa myös hoidon laiminlyönnin ja kemiallisen väkivallan osaksi fyysisistä kaltoinkohtelua, sillä ne vaikuttavat lapsen fyysiseen terveyteen. Nämä sopivat myös WHO:n määritelmään kaltoinkohtelusta, sillä niistä voi seurata vahinkoa lapsen terveydelle ja selviytymiselle (Child maltreatment 2010).

Lapseen kohdistuvaa fyysistä väkivaltaa esiintyy useissa muodoissa lapsen ruumiillisesta kurittamisesta vakavaan fyysiseen pahoinpitelyyn (Älä lyö lasta! 2010, 36). Osa lapsista joutuu fyysisen väkivallan uhreiksi vanhempiensa tai muiden perheenjäsenten toimesta, mutta myös muualla kuin kotonaan. Paavilainen ja Pösö (2003, 17) nostavat esiin väkivallan eri ympäristöt kuten kodin, koulun, median ja kadulla tapahtuvan väkivallan. He määrittävät lapsen kohdistuvan fyysisen väkivallan toiminnaksi, jolla aiheutetaan lapselle kipua, tai tilapäinen tai pysyvä ruumiillinen toiminnan vaikeus. Väkivaltaa on esimerkiksi läimiminen, tukistaminen, ja tupakalla polttaminen. (Paavilainen

& Pösö 2003, 14.) Fyysiseen väkivaltaan liittyy aina myös emotionaalista kaltoinkohtelua, sillä se loukkaa lasta ja osoittaa, että hänen hyvinvointinsa ei ole niin tärkeää. Fyysinen väkivalta on aina loukkaavaa ja nöyryyttävää. (Älä lyö lasta! 2010, 36.)

Hoidon laiminlyönti on lapsen fyysistä kaltoinkohtelua passiivisessa muodossa. Hoidon laiminlyöntiä on, kun lapsen perustarpeista kuten riittävästä ruokavaliosta, hygieniasta tai vaatetuksesta ei huolehdi. Myös kemiallinen väkivalta, jossa lapsi joutuu päihteiden tai lääkkeiden väärinkäytön uhriksi tai hänen lääkkeitään tai ruokavaliotaan laiminlyödään, on fyysistä kaltoinkohtelua. (Taskinen 2003, 16.)

Kuritusväkivalta on toimintaa, jolla lapselle pyritään opettamaan tekojen vääritys tuottamalla tämän ruumiille jonkinasteista kipua. Kuritusväkivalta, tai aiemmin muun muassa ruumiilliseksi kuritukseksi kutsuttu toiminta on myös fyysistä kaltoinkohtelua. Kuritusväkivaltaa on esimerkiksi läimiminen, töniminen ja piiskan antaminen, mutta myös tukistaminen sekä luunapit. Kuritusväkivalta on lapsen kohdistuva väkivaltarikos. (Älä lyö lasta! 2010, 16–17.)

Usein rajan vetäminen fyysisen rankaisemisen ja pahoinpitelyn välillä on häilyvä, ja niiden määrittäminen saattaa tuottaa hankaluutta. Kuitenkin, jos kurittamisen tuloksena syntyy hoitoa vaativa fyysinen vamma, teko määritellään yleensä fyysiseksi pahoinpitelyksi. (Älä lyö lasta! 2010, 36.)

Kuritusväkivallan esiintymiseen vaikuttaa moni tekijä. Yksi näistä on, ettei kurittaja näe kyseenalaistettavuutta toiminnassaan, vaan ajattelee sen johdonmukaisena hyvänä kasvatusmenetelmänä. Tässä tapauksessa tiedottaminen kuritusväkivallan haitoista lapsen kehitykseen liittyen voi olla hyödyllistä väkivallan vähentämiseksi. Myös vanhemman väsymys ja uupumus, sekä päihteiden väärinkäyttö saattavat johtaa itsehillinnän menettämiseen, jonka seurauksena tämä turvautuu kuritusväkivaltaan. Tällöin perhe tarvitsee eri-

tyisesti tukea väsymyksen ehkäisyyn ja päihdekäyttäytymisen hoitoon. (Älä lyö lasta! 2010, 17–18.)

Lasten vertaiskiusaaminen

Vertaissuhteilla tarkoitetaan suhdetta suurin piirtein samalla kehitysasteella olevaan, usein samaan ikäluokkaan kuuluvaan henkilöön. Vertainen ei kuitenkaan ole täsmälleen samanikäinen lapsen kanssa. Vertaissuhteet ovat tärkeitä lapsen fyysiselle, psyykkiselle ja sosiaaliselle kehitykselle. Vertaissuhteet eivät aina ole vain positiivissävytteisiä, vaan esimerkiksi koululuokan tai päiväkotiryhmän vertaissuhteet voivat olla hyvinkin moninaisia. Vertaissuhteista voi kuitenkin kehittyä jo lapsille syviä ystävyyssuhteita, jotka ovat erittäin tärkeitä lapsen hyvinvoinnille. Ystävyyssuhteeseen kuuluu positiivisuus, tasavertaisuus ja vastavuoroisuus, eikä hyvään ystävyyssuhteeseen kuulu dominoivuus tai torjunta. (Kiusaamisen ehkäiseminen, n.d.)

Lasten vertaiskiusaaminen ei ole ainoastaan kouluikäisten lasten ongelma, vaan kiusaamista esiintyy jo varhaiskasvatuksen piirissä. (Terveystieteiden tutkimuskeskuksen ohjelma, 2009.) Kiusaaminen on yksi suuri lapsen hyvinvointiin vaikuttava tekijä. Lapselle voi kehittyä kiusaamisen seurauksena muun muassa masennusta, alhaista itsetuntoa, ujoutta ja eristäytymistä (What is bullying, n.d.). Lapset saattavat laiminlyödä toistensa henkilökohtaisia rajoja myös vertaissuhteissaan monella tavalla. Lapset voivat käyttäytyä toisiaan kohtaan väkivaltaisesti tuuppimalla ja tönimällä, sekä lyömällä ja potkimalla, mutta lapset voivat myös kosketella toisiaan sopimattomasti. Kiusaamisesta on kyse silloin, kun lapset eivät ole samalla tasolla toistensa kanssa, vaan yksi lapsi joutuu toistuvasti kiusaamisen uhriksi ja on altavastaajan asemassa. Kiusaamisella on tarkoitus tuottaa toiselle paha mieli. (Lajunen ym. 2005, 18.)

Edellä mainittujen fyysisten kiusaamismuotojen lisäksi kiusaaminen voi olla sanallista haukkumista, kiristämistä ja toisen naurunalaiseksi tekemistä. Siinä

voidaan kommentoida epäsovivasti toiseen liittyviä henkilökohtaisia piirteitä ja asioita, kuten ulkonäköä tai käyttäytymistä. Sekä fyysinen kiusaaminen, että tällainen sanallinen kiusaaminen katsotaan kuuluvan suoriin kiusaamisen muotoihin. Toisena muotona on epäsuora kiusaaminen, jossa lapsi voidaan esimerkiksi eristää ja syrjäyttää ryhmästä, hänen kanssaan ei leikitä ja hänestä puhutaan pahaa selän takana. (Kiusaamisen ehkäiseminen - mitä kiusaaminen on, n.d.; What is bullying, n.d.) Kiusaaja usein käyttää useaa kiusaamisen muotoa ja painostaa myös muut mukaan kiusaamiseen (What is bullying, n.d.). Kiusaamisesta ei ole kyse silloin, kun esimerkiksi samalla tasolla olevien tovereiden välillä on riita, joka on lyhytaikainen ja se sovitaan, eikä toinen osapuoli jää jatkuvan kiusaamisen kohteeksi. (Kiusaamisen ehkäiseminen - mitä kiusaaminen on, n.d.)

Lapsen kaltoinkohtelun seurauksia

Turunen (2004) toteaa, että tärkeimpiä suojatekijöitä kaltoinkohtelun jälkeisiin psyykkisiin seurauksiin on hyvä lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutussuhde ja varhaisen kiintymyssuhteen laatu. Turvallinen kiintymyssuhde ainakin yhteen aikuiseen on vaatimus lapsen terveelle kehitykselle. Jos lapsen elämässä on aikuinen, jolta tämä saa tukea ja suojaa, tämä vaikuttaa siihen, millaisia jälkiseurauksia kaltoinkohtelulla on. (Turunen 2004, 189.)

Lapsen kaltoinkohtelu aiheuttaa sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä uhan lapsen terveelle kasvulle ja kehitykselle. Kaltoinkohtelun on osoitettu vaikuttavan lapsen aivojen kehitykseen ja näin ollen emotionaalisiin ja psyykkisiin toimintoihin. Vaikutukset saattavat näkyä myös sosiaalisissa toiminnoissa, esimerkiksi käytöshäiriöt saattavat vaikeuttaa kodin ulkopuolista selviytymistä, aiheuttaa pahennusta ja vaikuttaa näin sosiaaliseen hyvinvointiin. (Lääkärin etiikka, lapsen kaltoinkohtelu, 2005.) Pienellä lapsella kaltoinkohtelun jatkuessa yli vuoden verran sillä on pysyvä vaikutus lapsen kognitiiviseen kehitykseen. Turusen (2004) mukaan hyväkään hoito ja kiintymyssuhde jälkeen-

päin ei voi enää tässä vaiheessa korjata täysin jo syntynyttä vahinkoa. (Turunen 2004, 195.)

Kuritusväkivalta vaikuttaa muun muassa lapsen ja kurittavan aikuisen väliseen luottamussuhteeseen negatiivisesti. Voi olla, ettei lapsi luota kurittavaan aikuiseen, eikä katso voivansa odottaa tältä kaipaamaansa läheisyyttä. Luottamussuhteen puutteesta seuraavien ongelmien lisäksi lapselle saattaa kehittyä huono itsetunto sekä vääristynyt käsitys oikeasta ja väärästä. Lapsesta saattaa kasvaa aggressiivinen ja epäsosiaalinen. Myös psyykkisten ongelmien riski kasvaa. (Älä lyö lasta! 2010, 37–38.)

Kaltoinkohtelun uhriksi joutuneelle lapselle saattaa kehittyä pitkäaikaisseurauksena posttraumaattinen stressireaktio. Oireet alkavat kuuden kuukauden kuluessa tapahtumasta. (Turunen 2004, 188–189.) Posttraumaattisessa stressireaktiossa lapsi pyrkii välttämään traumaan liittyviä ajatuksia, tunteita ja keskusteluita jotka muistuttavat tapahtumista. Muistot tapahtuneesta kuitenkin tunkeutuva muistiin, ja lapsella voi olla painajaisia ja ahdistavia unia, jotka voivat liittyä tapahtuneeseen. Usein uni-valverytmi häiriintyy. Lapsi saattaa elää tapahtumia yhä uudelleen leikin kautta. Lisäksi hän kokee muista etäännyttämisen kokemuksia ja hänen olemuksensa voi muuttua yliviloiseksi tai ärtymiseksi ja tunneilmiasut voivat niuketa. (Oranen 2004, 135.) Kriteerit eivät aivan täysin sovi pienille lapsille. Alle kolmevuotiaiden häiriöstä onkin käytetty kokeilumielessä muun muassa nimitystä traumaattinen stressihäiriö. (Turunen 2004, 189.)

Pitkällä aikavälillä fyysisestä väkivallasta saattaa siirtyä käyttäytymismalli lapselle, jonka seurauksena lapsesta saattaa kasvaa väkivaltainen aikuinen (Paavilainen & Pösö 2003, 14.) Etenkin fyysistä väkivaltaa ja kaltoinkohtelua kokeneet lapset käyttäytyvät muita lapsia todennäköisemmin aikuisena väkivaltaisesti myös omia lapsiaan kohtaan. Myös perheessä väkivaltaa todista-

neiden lasten käyttäytyminen on hyvin samankaltaista itse kaltoinkohtelun uhriksi joutuneiden kanssa. (Haapasalo 2005.)

2.3.1 Kaltoinkohteluun liittyvä lainsäädäntö

Suomessa lasten oikeuksiin liittyvä lainsäädäntö seuraa YK:n lapsen oikeuksien sopimusta (Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? 2012). Suomen lainsäädännössä lapsi on ihmisarvoinen ja hänellä on täydet ihmisoikeudet. Lapsen ruumiillinen kuritus kiellettiin laissa vuonna 1984, vaikka rikoslakiin asianmuutos tehtiin jo vuonna 1979. Tällä lailla kiellettiin lapsen ruumiillinen kuritus ja rankaiseminen kodin lisäksi myös kaikkialla muualla, kuten kouluissa ja päivähoitossa. (Älä lyö lasta! 2010, 29.)

Lapsen ruumiillinen kuritus kiellettiin laissa lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta vuonna 1983. Sanatarkasti lain kohta kuuluu seuraavasti:

Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (L 8.4.1983/361.)

Saman lain voi tulkita kieltävän lapsen kaltoinkohtelun kokonaan. Lain mukaan lapselle tulee turvata myönteiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja vanhempien välillä, hyvä hoito ja kasvatus sekä tarpeellinen valvonta ja huolenpito ikään ja kehitykseen nähden. Lisäksi lapsen kehitys ja hyvinvointi on turvattava tämän tarpeiden ja toiveiden mukaan. Myös turvallisen ja virikkeellisen kasvuympäristön ja taipumuksia ja toivomuksia vastaavan koulutuksen takaaminen kuuluu lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. (L 8.4.1983/361.)

Fyysiseen kaltoinkohteluun liittyen on otettava huomioon myös pahoinpitelyn määritelmä Suomen lainsäädännön kannalta. Suomen rikoslaissa pahoin-

pitelyksi määritellään tilanne, jossa joku vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai vastaavaan tilaan joko väkivalloin tai ilman, esimerkiksi huumausaineita apuna käyttäen. Myös pahoinpitelyn yritys on Suomen lain mukaan rangaistava teko. (L 21.4.1995/578.) Rikoslain mukaan pahoinpitely määritellään törkeäksi silloin, kun aiheutetaan vaikea ruumiinvamma, hengenvaarallinen tila tai vakava sairaus. Törkeänä pahoinpitelyä pidetään myös sitä, jos rikos tehdään erityisen julmalla tai ra'alla tavalla tai jos käytetään ampuma - tai teräasetta tai niihin rinnastettava välinettä. (L 13.7.2001/654.) Jos taas terveyden vaarantaminen, väkivalta tai ruumiillisen koskemattomuuden loukkaus on vähäinen, kyseessä on lievä pahoinpitely (L 21.4.1995/578). Kallion ja Tupolan (2004, 88) mukaan käytännössä, vaikka törkeän pahoinpitelyn lailliset kriteerit eivät täytyisikään, esimerkiksi vaikeaa ruumin vammaa ei syntyisikään, puolustuskyvyttömän lapsen pahoinpitelyä pidetään kokonaisuutena arvioiden yleensä törkeänä.

3 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli koota opas 0–6-vuotiaiden lasten tunne- ja turvataidoista emotionaalisen ja fyysisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemiseksi. Sen tavoitteena oli ennaltaehkäistä lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua ja näin lisätä lasten hyvinvointia. Tavoitteena oli myös lisätä tietoutta lasten tunne- ja turvataidoista ja niihin vaikuttavista tekijöistä sekä antaa ammattihenkilöille väline puheeksi ottamisen avuksi. Opas on tarkoitettu jaettavaksi 0–6-vuotiaiden lasten vanhemmille lasten kanssa työskentelevien ammattihenkilöiden toimesta.

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Tiedonhankinta

Opas koottiin järjestelmällisen tiedonhaun pohjalta. Tietoperustaan etsittiin materiaalia ja lähteitä muun muassa eri kirjastojen tietokannoista. Sähköisiä lähteiden etsintään käytettiin tietokantoja, kuten aleksi ja arto artikkelitietokantoja sekä terveystietoa. Hakusanoja haettiin muun muassa yleisestä suomalaisesta asiasanastosta. Hakusanoina käytettiin esimerkiksi sanoja: turvataidot, lapset ja turvataidot, tunnetaidot, kiintymyssuhde, kiintymyssuhdeteoria, vanhempi-lapsisuhde, kaltoinkohtelu, emotionaalinen kaltoinkohtelu, henkinen kaltoinkohtelu ja lapsen kaltoinkohtelu sekä näiden sanojen englanninkielisiä vastikkeita. Tiedonhakua rajattiin seuraavilla kysymyksillä: Mitä ovat tunne- ja turvataidot? Miksi lapsi tarvitsee tunne- ja turvataitoja? Mitä on emotionaalinen ja fyysinen kaltoinkohtelu? Mitkä tekijät vaikuttavat lapsen tunne- ja turvataitoihin? Miten lapsen tunne- ja turvataitoja voi vahvistaa?

Lähdemateriaalia jaettiin yhteistyökumppani Huhtalan kanssa niin, että osa lähteistä on löytynyt hänen tiedonhakunsa yhteydessä. Osa lähteistä löytyi myös toimeksiantajien ja asiantuntijoiden suositusten kautta. Lähdeaineistossa tapahtui myös ketjuuntumista niin, että yhden lähteen kautta löytyi toinen vartenotettava lähde.

Tietoa arvioitiin kriittisesti ennen sen hyväksymistä oppaaseen. Tiedon luotettavuutta arvioitiin muun muassa lähdejulkaisun iän perusteella, niin, ettei aineistona ole käytetty yli kymmenen vuotta vanhoja lähdeteoksia. Myös julkaisun tekijä on ollut ratkaisevassa asemassa luotettavuuden arvioinnissa. Suuri osa käytetystä aineistosta on erilaisten lastenlääkärien, lapsipsykologien tai muiden alan ammattilaisten julkaisemia. Internetlähteinä käytettiin luotetta-

via sivustoja, jotka ovat yleisessä käytössä ja joista löytyy tiedot julkaisun tekijästä.

4.2 Oppaan toteutuksen teoria

Oppaan kokoamista ohjasi teoreettinen tieto siitä, millainen on hyvä opas. Kaikella kirjoitetulla tekstillä on kohderyhmä ja tavoite, sekä tilanne, jossa kyseistä tekstiä käytetään. Nämä ovat seikkoja, joita tulee miettiä tekstiä kirjoittaessa. (Jääskeläinen 2002, 10.) Kohderyhmää, tavoitetta ja tilannetta miettiesä niitä voi avata etsimällä vastauksia pienempiin kysymyksiin. On hyvä miettiä millaista tietoa ja millaisia tunteita lukijassa halutaan herättää. Lukijoiden ennakkotietoja sekä asenteita kyseistä asiaa sekä oppaan julkaisijaa kohtaan kannattaa myös pohtia. Tilanteeseen liittyen puolestaan on mietittävä miten tärkeä sisältö on ja kuinka pitkä teksti on kyseessä. Tekstin ymmärrettävyyttä voi haitata esimerkiksi vieraat termit ja liika tieto. (Jääskeläinen 2002, 11.)

Terveystieteiden tutkimuskeskus on määritellyt hyvän terveysaineiston laatukriteerejä. Näihinkin kriteereihin kuuluu muun muassa tiedon oikeellisuus, helppolukuisuus sekä sopiva tietomäärä. Laatukriteereissä nostetaan myös kohderyhmä esiin. Kohderyhmän määrittely kuuluu laatukriteereihin. Aineiston tulee olla kohderyhmälle suunnattu ja ottaa huomioon kohderyhmän kulttuuri. (Parkkunen, Vertio & Koskinen-Ollonqwis 2001, 9.)

Opas on julkaisu, ja julkaisulla on aina ulkoasu, joka vaikuttaa sen laatuun. Ulkoasu voi olla tarkkaan suunniteltu tai suunnittelematon, mikä vaikuttaa julkaisun uskottavuuteen sekä siihen, miten se otetaan vastaan. Jotta julkaisu saisi välitettyä halutun viestin, on hyvä kiinnittää huomiota siihen, miten se

erottuu muiden julkaisujen joukosta. Tässä ulkoasu voi olla apuna. (Pesonen 2007, 5.) Julkaisun taitto, asettelumalli, sommittelu sekä muut ulkoasulliset seikat vaikuttavat sen tunnelmaan, sävyyn ja tyyliin. Nämä taas vaikuttavat julkaisun vastaanottajaan ja niillä voidaan tukea tai vahvistaa välitettävää viestiä. Toisaalta samoilla keinoilla on mahdollista myös vääristää haluttua viestiä tai pahimmassa tapauksessa jopa kumota se täysin. (Pesonen 2007, 13.) Myös terveyden edistämisen keskuksen terveystieteiden laatuvaatimuksissa nostetaan esiin kuvituksen, tunnelman ja huomiota herättävyyden tärkeys (Parkkunen, ym. 2001, 9).

4.3 Oppaan toteutus

Opinnäytetyönä toteutettiin opas lasten tunne- ja turvataidoista alle kouluikäisten lasten vanhemmille. Opinnäytetyön aiheeksi lasten tunne- ja turvataidot valittiin syyskuussa 2011, jonka jälkeen aihe hioutui syksyn aikana nykyisen oppaan muotoon. Tuolloin aihe rajattiin emotionaalisen ja fyysisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyyn. Aihetta hyväksyttäessä syksyllä 2011 tuli tietoon Jyväskylän ammattikorkeakoulun terveydenhoitajaopiskelija Hanna Huhtalan opinnäytetyö, jonka aihe oli tunne ja turvataidot seksuaalisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Myös Huhtalan opinnäytetyön tuotoksena oli tarkoitus muodostaa opas vanhemmille, joten opas päätettiin koota yhteistyössä. Näin pystyttiin takaamaan myös mahdollisimman laaja ja luotettava tietoperusta.

Oppaan tietoperustaa alettiin koota joulukuussa 2011 ja sitä jatkettiin tammi-, helmi- ja maaliskuussa 2012. Oppaan tietoperusta koostui lapsen vuorovaikutustaitojen ja seksuaalisuuden kehittymiseen, kiintymyssuhteeseen, itsetuntoon, eri kaltoinkohtelumuotoihin ja niiden tunnistamiseen sekä tunne- ja tur-

vataitoihin. Opinnäytetyössä näihin asioihin keskityttiin emotionaalisen ja fyysisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Huhtala keskittyi aiheisiin seksuaalisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Oppaaseen sisällytettiin myös harjoituksia, joilla tunne- ja turvataitoja olisi mahdollista perheen kanssa vahvistaa.

Opas toteutettiin Huhtikuussa 2011 yhteistyössä Huhtalan kanssa. Prosessi aloitettiin pohtimalla otsikoinnin avulla sisällysluettelomaisesti lopulliseen oppaaseen tulevat aihealueet. Kun aihealueet oli valittu, tietoperustasta alettiin koota kohderyhmälle oleellista tietoa. Tiedon määrää tiivistettiin, jottei oppaasta tulisi liian pitkä, sillä se häiritsisi luettavuutta. Tässä vaiheessa myös otsikointi muuttui ja epäoleellinen tieto karsiutui.

Kirjoitusvaiheessa oppaaseen tulevasta tiedosta, kieliastasusta ja ymmärrettävyydestä pyydettiin arvioita muun muassa lastenneuvolassa työskenteleviltä terveydenhoitajilta ja yhdeksältä kohderyhmään kuuluvalta vanhemmalta. Näiden arvioiden perusteella oppaaseen tehtiin tarvittavia muutoksia, jotta kohderyhmä huomioitaisiin paremmin.

Oppaan tietosisältö rakentui sisällysluettelon mukaisesti seuraavanlaisesti:

1. Turvallisen lapsuuden taustalla

- 1.1. Lapsen vuorovaikutustaitojen kehittyminen
- 1.2. Lapsen seksuaalinen kehitys
- 1.3. Kiintymyssuhde turvan tuojana
- 1.4. Itsetunnon merkitys lapselle

2. Turvattomuuden aiheuttajia

2.1. Kaltoinkohtelu

- 2.1.1. Emotionaalinen kaltoinkohtelu
- 2.1.2. Fyysinen kaltoinkohtelu

2.1.3. Kuritusväkivalta

2.1.4 Seksuaalinen kaltoinkohtelu

2.1.5. Kiusaaminen

2.1.6. Kaltoinkohtelun tunnistaminen

3. Kohti turvallisempaa lapsuutta

3.1. Tunnetaidot

3.2. Turvataidot

3.3. Tehtäviä

Tehtävien toteutus

Oppaassa käytettyjen tehtävien pohjana on käytetty Lajusen ja kumppanien (2005) sekä Plummerin (2007) itsetunnon ja tunne- ja turvataitojen tukemiseen muotoilemia harjoituksia. Suuri osa näistä harjoituksista on alun perin suunnattu yli 6-vuotiaille lapsille, joten ne tarvitsivat jonkin verran muokkausta soveltuakseen oppaan kohderyhmälle. Tehtävät toteutettiin yhteistyössä Huh-talan kanssa. Kuten tiedonhankinnassakin, aluksi tehtäviä suunniteltiin useita erikseen, jonka jälkeen ne koottiin yhteen. Kaikista tehtävistä valittiin parhaiten oppaaseen sopivat. Tehtävien sisältöä yhdisteltiin ja niistä muotoiltiin lopulliset oppaaseen tulleet tehtävät.

Valmiiseen oppaaseen tuli kuusi tehtävää tunne- ja turvataitojen tukemiseen. Jokainen tehtävä tukee lapsen taitoja hieman eri näkökulmasta. Ensimmäinen tehtävä on lapsen **kehon suojaamisen, arvostamisen ja itsetunnon kasvattamisen tueksi**. Tehtävässä on kuva lapsen kehosta, jonka avulla käsitellään fyysistä koskemattomuutta ja sitä, mitä lapselle on hyvä hänen kehoaan opettaa. Lapsen tulee tietää omat fyysisen ja henkisen koskemattomuutensa rajat, jotta hän tietäisi, milloin niitä rikotaan. Kaikki kosketukset eivät tunnu hyvältä, ja pahalta tuntuvista kosketuksista on oikeus kieltäytyä. (Lajunen, ym. 2005, 142.) Lapsen kanssa on hyvä käydä läpi sitä, miltä erilaiset kosketukset tuntuvat, ja mitkä on hänen oikeutensa niihin liittyen. Kehon osien ni-

meäminen auttaa lasta hahmottamaan omaa kehoaan paremmin. Tehtävän avulla voi myös parantaa lapsen itsetuntoa keskustelemalla siitä, miten lapsi osaa jo hoitaa kehoaan itse.

Toiseksi tehtäväksi valittiin tehtävä **itsetunnon tukemiseksi**. Tehtävässä on tarkoitus jäljentää lapsen käsi paperille ja miettiä sen erityispiirteitä. Tehtävän on tarkoitus vahvistaa lapsen itsetuntoa. Itsetunto on tärkeä osa lapsen turvataitoja, sillä hyvän itsetunnon omaava lapsi kokee itsensä suojelemisen arvoiseksi (Kullberg-Piilola 2005, 57).

Kolmantena valittiin **tunnetaitotehtävä tunteiden tunnistamiseksi**. Siinä vanhempi ja lapsi yhdessä leikkien matkivat tiettyä tunnetilaa, ja muut leikkijät, esimerkiksi muut perheenjäsenet, arvaavat, mistä tunteesta on kyse. Näin lasta opetetaan tunnistamaan erilaisia tunnetiloja. Tunnetilojen tunnistaminen auttaa lasta ymmärtämään niiden viestittämää tietoa, esimerkiksi pelon tunne viestittää uhkaavasta tilanteesta (Lajunen, ym. 2005, 52). Näin tunteiden tunnistaminen suojaa lasta kaltoinkohtelulta.

Tehtävä **turvallisista aikuisista** valittiin neljänneksi tehtäväksi. Tehtävässä on tarkoitus yhdessä lapsen kanssa miettiä, ketkä hänen elämässään ovat sellaisia turvallisia aikuisia, jolle hän voi luotettavasti kertoa huolistaan. Lapsen kanssa on hyvä keskustella siitä, ketä voi pitää turvallisena aikuisena. Pieni lapsi saattaa esimerkiksi luulla, että ihminen, jonka hän on nähnyt usein on tuttu, vaikkei hän koskaan olisikaan itse asiassa tavannut tätä. Lista turvallisista aikuisista auttaa lasta turvautumaan oikeisiin ihmisiin. Lapsi saattaa myös ajatella suojelevansa vanhemman tunteita jättämällä kertomatta pelottavista tilanteista. (Elliot 2007, 2–4.) Lapselle tuleekin opettaa, että turvalliselle aikuiselle voi kertoa kaikenlaiset huolet.

Viides tehtävä liittyy **negatiivisiin tunteisiin**. Tehtävässä on tarkoitus joko piirtämällä tai saduttamalla käydä lapsen kanssa läpi jokin tilanne, jossa hän on käynyt läpi negatiivisia tunteita. Tunteiden tunnistaminen on tärkeä osa tunnetaitoja (Jalovaara 2005, 95–96). Kun lapsen kanssa käydään läpi vaikeita tunteita yhdessä, hän oppii hyväksymään ne osana itseään. Avoin tunteista puhuminen edistää myös positiivisen minäkuvan kehittymistä. (Kullberg-Piilola 2005, 19 & 67).

Kuudes tehtävä on kuvitteluleikkitehtävä jossa on tarkoitus miettiä **toimintatapoja uhkaavissa tilanteissa**. Tarkoitus on miettiä lapsen kanssa mahdollisia uhkaavia ja epämiellyttäviä tilanteita ja sitä, miten niissä kannattaisi toimia ”entä jos” leikin avulla. Konkreettisen toimintaohjeet ovat osa lapsen turvataitokasvatusta. Leikin avulla on helppo käydä läpi tilanteita ja opettaa lapselle toimintaohjeita.

Oppaan viimeistely

Kun oppaan tiedollinen osio oli valmis, opas kuvitettiin yksinkertaisin kuvituksin yhteistyössä Huhtalan kanssa. Kuvitus ja tekstin asettelu toteutettiin niin, että opasta on mahdollista tulostaa tai kopioida helposti käyttöön tarpeen mukaan. Mahdollinen ammattimainen graafinen suunnittelu ja taitto ovat mainittu jatkotoimenpiteissä. Viimeistelyvaiheessa oppaan kieliasu lähetettiin tarkistettavaksi äidinkielen lehtorille ja oikeinkirjoitukseen tehtiin tarvittavat korjaukset.

Oppaan toteutuksen jatkotoimenpiteet

Jatkossa oppaan sisältö hyväksytetään Jyväskylän ammattikorkeakoulun seksuaaliterveyden koulutuksen laatuyksikön Tunne- ja turvataidot osaamiseksi -projektin työryhmällä. Jos opas saa työryhmän hyväksynnän, projekti kustantaa oppaan taiton ja graafisen suunnittelun eteenpäin jaeltavaan muotoon. Oppaan sisällyttäminen tunne- ja turvataidot osaamiseksi projektin toiminta-

polkumalliin edistäisi sen jakelua. Projektin toimintapolkumallia on tarkoitus pilotoida Jyväskylässä pilotointivaiheessa olevaan perhekeskusmalliin. Tätä kautta opas tavoittaisi suuremman kohdeyleisön. Opas on tarkoitus saada jakeluun myös muille alle kouluikäisten lasten kanssa työskenteleville ammattihenkilöille, kuten lastenneuvoloihin.

POHDINTA

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi tunne- ja turvataito-opas kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Opas on suunnattu 0–6-vuotiaiden lasten vanhemmille. Opas perustui tietoperustassa käsiteltyihin aiheisiin, eli lapsen tunne- ja turvataitoihin, vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen kehittymiseen sekä emotionaaliseen ja fyysiseen kaltoinkohteluun. Oppaassa käsiteltiin myös lapsen normaalin seksuaalisen kehitystä ja seksuaalisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyä. Tietoperustasta koottiin oppaaseen kohderyhmän kannalta tärkeimmät aiheet.

Tavoitteiden toteutumisen arviointi tässä vaiheessa työtä on vaikeaa, koska vaikutus lasten kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyyn ja lasten hyvinvoinnin lisääntymiseen voidaan arvioida vain pitkällä aikavälillä. Vielä ei ole myöskään tiedossa, mihin kaikkialle opas saadaan levitykseen, joten myös kohderyhmän saavuttamisen arviointi on vaikeaa. Kohderyhmän vastaanottoakaan ei voida arvioida muuten, kuin väliarvioiden perusteella. Opas annettiin työn eri vaiheissa luettavaksi ja arvioitavaksi yhdeksälle kohderyhmään kuuluvalla pienten lasten vanhemmalle. Lisäksi oppaasta pyydettiin arviota joiltain lastenneuvolassa työskenteleviltä terveydenhoitajilta ja kahdelta äidiltä, joiden lapset ovat jo pääasiassa aikuisia. Kaikkien lukijoiden mielestä oppaan tietosisäl-

tö oli tärkeää ja he näkivät tarpeen tällaiselle oppaalle. Tämä antaa luottamusta kohderyhmän positiivisesta vastaanotosta.

Suurin osa vanhemmista haluaa olla hyviä vanhempia lapsilleen, mikä antaa myös luottamusta oppaan positiiviseen vastaanottoon. Haasteena näkisin vanhemmat, joilla on vaikea elämäntilanne ja joiden elämässä on kuormittavia tekijöitä kuten mielenterveysongelmia tai päihteiden käyttöä. Tällaisissa perheissä voimavarojen vähäisyys altistaa lasta kaltoinkohtelulle, mutta vanhemmilla ei välttämättä ole jaksamista ja voimavaroja perehtyä oppaaseen. Tämän vuoksi näkisinkin, että opasta jakavalla ammattihenkilöllä ja hänen asenteellaan on suuri vaikutus oppaan vastaanottoon. Opas voi olla arvokas apuväline tiellä hyvään vanhemmuuteen. Perheissä oppaasta saatu hyöty on monitahoista. Sen avulla vanhemmat pystyvät harjoittamaan lastensa tunne- ja turvataitoja, joka lisää sekä vanhempien että lasten turvallisuuden tunnetta. Opas ja tehtävät antavat myös vanhemmille mahdollisuuden tutustua lapseensa paremmin ja näin lähentää perheen välisiä siteitä.

Opas tehtiin yhteistyössä opiskelija Hanna Huhtalan kanssa, joka teki opin- näytetyötä tunne- ja turvataidoista seksuaalisen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemiseksi. Yhteistyö sujui hyvin ja työ jakautui tasapuolisesti. Todennäköisesti työmäärän kuormittavuus olisi ollut vähäisempi, jos opinnäytetyö olisi ollut yhteinen. Erillisellä tiedonhankinnalla ja raportoinnilla päällekkäisyyksiltä ei voitu välttyä, ja jotkut asiat tehtiin kahteen otteeseen. Toisaalta tiedonhankinnan näkökulmasta erillisillä töillä oli omat etunsa. Kun aiheita tarkasteltiin kahdesta eri näkökulmasta toisesta tietämättä, ne tuotiin esiin ja määriteltiin hieman eri tavalla. Näiden näkökulmien yhdistäminen toi rikkautta ja monipuolisuutta oppaan tietosisältöön sekä omiin näkökulmiin ja asenteisiin.

Kun oli kyse lapsen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisystä, oli tärkeää paneutua myös lapsen kaltoinkohteluun. Lapsen kaltoinkohtelu on aiheena henkisesti

raskas ja vaikea ja se vaati opinnäytetyön edetessä paljon voimavaroja. Opinnäytetyötä tehdessä nousi tarve keskustella aiheesta, ja myös tässä yhteistyö Huhtalan kanssa oli arvokasta. Yhteistyön ansiosta vaikeaa asiaa ei tarvinnut käsitellä kokonaisuudessaan yksin, vaan ajatuksia ja tuntemuksia pääsi vaihtamaan toisen samoja asioita pohtineen henkilön kanssa. Yhteinen pohdinta monipuolisti myös omaa ajatusmaailmaa aiheesta.

Aineistoa läpikäydessä kävi selväksi, että lasten kaltoinkohtelua tapahtuu. Aihe on arka usealle perheelle, ja moni terveydenhuoltoalan ammattilainen kokee vaikeaksi ottaa asiaa puheeksi. Opinnäytetyötä tehdessä kaltoinkohteluun ja sen taustoihin perehtyminen auttoi itseä kasvamaan ammattilaisena. Rungas tietopohja aiheesta ja sen vaikutuksista lapsen elämään auttoi ymmärtämään, miten tärkeää puheeksi ottaminen perheiden kanssa on. Se toi myös rohkeutta asian käsittelyyn. Lasten kaltoinkohtelussa ennaltaehkäisy on avainasemassa ja siihen panostaminen on ensisijaista. Näin ollen perheiden varhainen tukeminen muun muassa neuvolan toimesta on äärimmäisen tärkeää. Uskonkin, että opinnäytetyö on antanut valmiuksia perheiden tukemiseen. Se on osoittanut turvallisen kiintymyssuhteen ja varhaisen vuorovaikutuksen tärkeyden lapsen tunne- ja turvataitojen kehittämisessä ja näin ollen kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyssä.

Luotettavuus

Oppaaseen koottu tieto tulee vanhempien käyttöön ja vaikuttaa näin lasten elämään. On siis äärimmäisen tärkeää, että tieto on oikeaa ja ajantasaista, jotta vanhemmat voivat luottaa oppaaseen. Ammattihenkilöiden tietämys aiheesta tulee olla laaja, mutta kohderyhmään kuuluvan pienen lapsen vanhemman ei ole tarpeen saada samanlaista informaatiota asiasta kuin esimerkiksi terveydenhoitohenkilökunnan. Aihealueista löytyi runsaasti tietoa, ja oppaan koamisessa ongelmaksi nousikin tiedon tiivistäminen toteutusmenetelmään

sopivaksi ja kohderyhmälle riittäväksi. Tiedon määrästä tuli poimia oleellinen ja kohderyhmää hyödyttävä tieto.

Tiedon luotettavuutta arvioitiin jo luvussa 4.2 esiin tulleilla menetelmillä. Arvioitavia asioita olivat lähteen ikä, kirjoittaja/julkaisija sekä julkaisumuoto. Lähdemateriaalina käytettiin ainoastaan vuoden 2001 jälkeen julkaistua materiaalia, jotta aineisto olisi tarpeeksi tuoretta. Suuri osa käytetystä aineistosta on erilaisten lastenlääkärien, psykologien, tutkijoiden tai muiden alan ammattilaisten julkaisemia. Internetlähteinä käytettiin luotettavia sivustoja, jotka ovat yleisessä käytössä ja joista löytyy tiedot julkaisun tekijästä.

Tietopohjan luotettavuutta lisäsi yhteistyö Huhtalan kanssa. Erillisen tiedonhankinnan ansiosta tietoperustaa haettiin yhteensä useammasta lähteestä, kuin jos tiedonhankinta olisi ollut täysin yhteinen projekti. Samalla voitiin todeta, että tieto oli samanlaista useassa eri lähteessä. Erillisen tiedonhankinnan seurauksena tiedon luotettavuutta pohdittiin myös monipuolisemmin ja useammasta eri näkökulmasta jo ennen tietoperustan yhdistämistä. Myös oppaan arvioituttaminen erilaisilla alan ammattilaisilla, kuten terveydenhoitajilla, lisäsi luotettavuutta.

Eettisyys

Opinnäytetyön tuotoksena syntynyt opas on suunnattu vanhemmille, mikä toi oman haasteensa sen eettiseen toteutukseen. Lapsen suojelemisesta, tunne- ja turvataidoista, itsetunnosta ja kehityksestä on helppo puhua ja ne ovat äärimmäisen tärkeitä aiheita puhuttaessa kaltoinkohtelun ennaltaehkäisystä. Kaltoinkohtelun ennaltaehkäisemisessä on kuitenkin otettava puheeksi myös itse kaltoinkohtelu. Lapsen kaltoinkohtelu on arka aihe, joka herättää jonkinlaisia tunteita lähes kaikissa. Viha, pelko ja syyllisyyden tunteet saattavat helposti nousta pintaan puhuttaessa kaltoinkohtelusta. Varsinkin vanhempi, joka näkee kyseenalaistettavaa omassa käytöksessään, kokee herkästi syyllisyyden

tunteita. Tarkoituksena ei kuitenkaan ollut syyllistää ketään vaan luoda toivoa ja kannustaa vanhempia ottamaan huomioon lasten tarpeet ja sen, kuinka he voivat lastaan suojella. On mahdollista, että opas avaa vanhempien silmät heidän omalle epäsuotuisalle käyttäytymiselleen, jonka seurauksena lasten olot saattavat parantua, mutta tätä hyötyä ei ole tarkoitus saada aikaan syyllistämisen avulla.

Vanhemman on kuitenkin saatava tietoa siitä, mitä kaltoinkohtelu on. Asioita ei tule kaunistella, ja niistä on puhuttava niiden omilla nimillä. Oli suuri haaste saada oppaaseen oikeaa tietoa ilman sen sävyttymistä millään tunnelatauksella. Omien asenteiden pohtiminen työn edetessä olikin äärimmäisen tärkeää, jottei oppaaseen edes tiedostamattomasti nousisi syyllistävä sävy. Kaltoinkohtelua ei tule koskaan hyväksyä, mutta ammattihenkilönä tulee nähdä sen taustalla olevat syyt, varsinkin jos ne liittyvät perheen sisäisiin voimavaroihin. Perheiden syyllistämisestä ei ole hyötyä, sillä se kuormittaa perheitä entistä enemmän. Tärkeämpää on tukea voimavaroja ja lähteä liikkeelle kaltoinkohtelun ennaltaehkäisystä. Opinnäytetyön edetessä kaltoinkohtelun ennaltaehkäisyn näkökulma ja tunne- ja turvataitoihin perehtyminen herätti itsessäni juuri toivon tunteen, joka auttoi käsittelemään asiaa ilman tuomitsevuutta.

Ihmisen vuorovaikutuspiiri ja vaikuttavuus laajenee koko ajan. Näkisinkin, että lasten suojelua ei voi enää nyky maailmassa sysätä ainoastaan vanhempien harteille vaan meillä jokaisella on mahdollisuus suojella lapsia omalla toiminnallamme. Varsinkin lasten kanssa työskentelevien ammattilaisten vastuu kasvaa päivä päivältä, eikä kaltoinkohtelulta voi sulkea silmiään. Ehkä kaikkien olisikin syytä pohtia omia asenteitaan lasten suojelua kohtaan ja esittää itselleen kysymyksiä. Mitä minä ajattelen lasten kaltoinkohtelusta? Kuinka minä voisin omalta osaltani suojella lapsia? Onko minulla rohkeutta puuttua kaltoinkohteluun kun kohtaan sitä?

LÄHTEET:

- Bohlin, G. 2006. Lapsen henkinen ja fyysinen kehitys vastasyntyneestä kuusi-vuotiaaksi. Teoksessa Onnellinen Lapsuus. Toim. Hansson, J. & Oscarsson, C. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava
- Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. Helsinki: WSOY
- WHO Media Centre: Child maltreatment. 2010. WHO World Health Organization. Viitattu 5.5.2012. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>
- Fonagy, P. 2001. Attachment theory and psychoanalysis. New York: Guilford Press.
- Haapasalo, J. 2005. Periytyykö väkivaltainen käyttäytyminen sosiaalisesti? Suomen lääkärilehti, 60, 4611–4615
- Hughes, D. 2011. Kiintymyseskeinen vanhemmuus - Toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT-Kustannus.
- Jalovaara, E. 2005. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot-kustannus.
- Juul, J. 2006. Itseluottamus ja itsetunto. Teoksessa Onnellinen Lapsuus. Toim. Hansson, J. & Oscarsson, C. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava
- Jääskeläinen, P. 2002. Tehoa tekstiin – Kirjoittajan opas. Pohjois-Savon ammattikorkeakoulun julkaisusarja B 1/2002.
- Lund, M. 2006. Miten voimme vahvistaa lasten itseluottamusta ja itsetuntoa? Teoksessa Onnellinen Lapsuus. Toim. Hansson, J. & Oscarsson, C. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava
- Elliot, M. 2007. Keep them safe! Kidscape. Viitattu 24.4.2012. <http://www.kidscape.org.uk/assets/downloads/kskeepthemsafe.pdf>
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY
- Kinnunen, S. 2003. Anna mun olla lapsi. Helsinki: Kirjapaja Oy
- Kiusaamisen ehkäiseminen. n.d. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 10.2.2012. <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaaminen/>

- Kullberg-Piilola, T. & Peltonen, A. 2005. Tunnemuksu. Helsinki: Lastenkeskus
- Lajunen, K., Andell, M., Jalava, L., Kemppainen, K., Pakkanen, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2005. Turvataitoja lapsille: Turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Helsinki: Stakes
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1983/361. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 4.12.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361>
- Lääkärin etiikka, lapsen kaltoinkohtelu. 2005. Suomen lääkäriliitto. Terveysportti. Lääkärin tietokannat. Viitattu 9.2.2012
http://www.terveysportti.fi/dtk/ltk/koti?p_haku=kaltoinkohtel*%20laps*
- Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? 2012. Unicef. Viitattu 4.5.2012.
<http://www.unicef.fi/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus>
- Nurmilaakso, M. 2011. Pienen lapsen kielellinen tietoisuus osana kielen kehitystä. Teoksessa Lapsi ja kieli – kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Toim. Nurmilaakso, M. & Välimäki, A-L. Helsinki: Unigrafia Oy – yliopistopaino. Viitattu 20.4.2012. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/d9e0eb99-ef75-4704-a185-14aa8cbf9366>
- Oranen, M. 2004. Lapsi ja perheväkivalta. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu. Toim. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S. Mertsola, J. & Niemi, S. Helsinki: kustannus Oy Duodecim.
- Paavilainen, E., Pösö, T. 2003. Lapset perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY
- Parkkunen, N., Vertio, H. & Koskinen-Ollonqvist, P. 2001. Terveysaineiston suunnittelun ja arvioinnin opas. Terveiden edistämisen keskuksen julkaisuja – sarja 7/2001.
- Pesonen, E. 2007. Julkaisijan käsikirja. Porvoo: WSOY
- Plummer, D.M. 2007. Self-esteem games for children. London Jessica Kingsley Publishers; Philadelphia
- Punamäki, R-L. 2011. Vanhemmuuteen siirtyminen: raskausajan ja ensimmäisen vuoden kiintymyssuhteet. Teoksessa Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Toim. Sinkkonen, J. & Kalland, M. Helsinki: WSOYpro Oy
- Rikoslaki 19.12.1889/39. Finlex, ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 9.11.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Salo, E & Ståhlberg, M-R. 2004. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu. Toim. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S. Mertsola, J. & Niemi, S. Helsinki: kustannus Oy Duodecim.

Silvén, M. 2010. Varhaiset ihmissuhteet – Polku lapsen suotuisaan kehitykseen. Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiön julkaisu. Helsinki: Minerva kustannus Oy.

Sinkkonen, J. 2011. Kiintymyssuhdehäiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Toim. Sinkkonen, J. & Kalland, M. Helsinki: WSOYpro Oy

Sinkkonen, J. 2004 a. Lapsen emotionaalinen kaltoinkohtelu. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu. Toim. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S. Mertsola, J. & Niemi, S. Helsinki: kustannus Oy Duodecim.

Sinkkonen, J. 2004 b. Kiintymyssuhdeteoria – tutkimuslöydöksistä käytännön sovelluksiin. Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim 15. 1866–73.

Söderholm, A. 2004. Johdanto. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu. Toim. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S. Mertsola, J. & Niemi, S. Helsinki: kustannus Oy Duodecim.

Taskinen. 2003. Teoksessa Lapset perhe ja väkivaltatyö. Porvoo: WSOY

Terveyden edistämisen ohjelma. 2009. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 3.12.2011.

http://www.mll.fi/ajankohtaista/terveyden_edistamisen_ohjelma/

Turunen, M-M. 2004. Lapsen kaltoinkohtelun psyykkisistä seurauksista. Teoksessa Lapsen kaltoinkohtelu. Toim. Söderholm, A., Halila, R., Kivitie-Kallio, S. Mertsola, J. & Niemi, S. Helsinki: kustannus Oy Duodecim.

What is bullying? n.d. Kidscape: preventing bullying, protecting children. Advice for parents and carers. Viitattu 6.5.2012.

<http://www.kidscape.org.uk/parents/index.asp>

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. n.d. (Liite 2) Yhdistyneet Kansakunnat. Viitattu 4.5.2012. http://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf

Älä lyö lasta! Kansallinen lapsiin kohdistuvan kuritusväkivallan vähentämisen toimintaohjelma 2010–2015. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 7/2010. Viitattu 4.12.2011, 10.4.2012.

http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=1087414&name=DLFE-12720.pdf

LIITTEET:**Liite 1: Opas turvalliseen lapsuuteen**

OPAS TURVALLISEEN LAPSUUTEEN

Sinulle, hyvä vanhempi

Nykypäivänä lapsen maailma on suuri. Siihen kuuluu kodin lisäksi paljon erilaisia ihmisiä ja ympäristöjä, kuten sukulaiset, hoitopaikat, pihapiiri sekä kaverit. Myös media vaikuttaa ja tuo muun maailman koteihimme television ja Internetin välityksellä. Lisäksi perheiden erilaiset elämäntilanteet, kuten työttömyys ja sosiaalisten tukiverkostojen vähäisyys, vaikuttavat lasten ja perheiden elämään. Tässä monimuotoisessa maailmassa vanhemman tehtävä suojella lasta käy yhä haasteellisemmaksi. Lapsen eristäminen muusta maailmasta ei kuitenkaan ole ratkaisu, vaan tarvitaan muita keinoja antaa lapselle turvallinen lapsuus. Tunne- ja turvataitokasvatus opettaa lapselle, kuinka suojella itseään asettamatta kuitenkaan lasta vastuuseen.

Oppaan sisältö käsittelee lapsen tunne- ja turvataitoja, joiden tarkoitus on suojella lasta fyysisen, psyykkisen ja seksuaalisen kaltoinkohtelun uhalta. Oppaan tarkoitus on antaa Sinulle vanhempana keinoja tukea lapsesi turvallista kasvua ja kehitystä. Tunne- ja turvataitoihin liittyy monia tekijöitä, ja sen vuoksi oppaassa on tietoa myös lapsen vuorovaikutustaitojen sekä seksuaalisuuden kehityksestä, kiintymyssuhteesta ja itsetunnosta. On lisäksi tärkeää tietää, miltä lasta suojellaan. Tämän vuoksi on oppaaseen koottu pääasiat erilaisista kaltoinkohtelun muodoista, niiden tunnistamisesta ja ennaltaehkäisyn keinoista. Oppaan lopussa on vielä tehtäviä, joita voit käyttää lapsesi tunne- ja turvataitokasvatuksessa. Toivomme, että opas voisi olla käytössä lapsesi koko lapsuusajan. Tunne- ja turvataitojen perusta rakennetaan lapsuudessa, mutta niiden opettelu jatkuu läpi lapsuuden ja nuoruuden, aina aikuisikään saakka.

TURVALLISEN LAPSUUDEN TAUSTALLA

Lapsen vuorovaikutustaitojen kehittyminen

Lapsen vuorovaikutustaitojen kehittymiselle on tärkeää, että hänelle puhutaan ja hänen kanssaan ollaan vuorovaikutuksessa. Vuorovaikutuksessa lapsen kanssa vanhempi siirtää lapselle oman käsityksensä hänestä ja vaikuttaa siten lapsen itsetunnon, itseluottamuksen ja itsearvostuksen kehitykseen. **Kaiken ikäisille lapsille on tärkeää hymyillä, jutella ja pyrkiä lapsen kanssa katsekontaktiin**, silloin lapsi voi kokea tulevansa kuulluksi ja ymmärretyksi, mikä lisää lapsen turvallisuuden tunnetta. Lapsi kaipaa jo vastasyntyneenä vanhemman ääntä ja tarinoita, vaikkei hän vielä niiden sisältöä ymmärtäisikään. Vanhemman äänensävy, ilmeet ja eleet houkuttelevat lasta vuorovaikutukseen.

Pienen lapsen vuorovaikutustaitojen kehitys

0-6 kuukautta	<ul style="list-style-type: none"> *Vauva vuorovaikutuksessa jo syntymästä lähtien. Keinona mm. itku *Katsekontaktin ja sosiaalisen hymyn kehittyminen *Kiintymys läheisiin ihmisiin, kykenemättömyys useampaan vuorovaikutustilanteeseen yhtäaikaisesti
6-12 kuukautta	<ul style="list-style-type: none"> *Jokeltelu ja ensimmäisten sanojen tapailu *Tuttujen ja tuntemattomien erottaminen toisistaan -> VIERASTAMINEN *Aloitteellisuus vuorovaikutukseen
Toinen ikävuosi	<ul style="list-style-type: none"> *Puhe kehittyy, yksinkertaiset lauseet *Lapsella tarve käydä ”tankkaamassa” turvaa vanhemmalta
Kolmas ikävuosi	<ul style="list-style-type: none"> * Lapsi ymmärtää jo lähes kaiken puhutun, ilmaisee myös itseään * Tietoisuus itsestä johtaa omien rajojen kokeiluun. Vanhemman asettamat rajat tärkeitä * Lapsi alkaa nauttia ikätovereiden seurasta
Neljäs ja viides vuosi	<ul style="list-style-type: none"> *Kieli rikasta, sen käytöstä nauttiminen (laulu- ja loruleikit) *Ymmärrys siitä, etteivät kaikki ajattele samalla tavalla kuin hän * Viihtyy hyvin ikätovereiden seurassa * Roolileikit ja syy-seuraussuhteiden ymmärtäminen
Kuudes ikävuosi	<ul style="list-style-type: none"> *Minäkuva hyvin kehittynyt *Peilaa itseään muihin -> itsekriittisyys ja epävarmuus *Ryhmän jäsenyys, sääntöjen ja ohjeiden seuraaminen

Lapsen seksuaalinen kehitys

Seksuaalisuus on osa jokaista ihmistä, lapsikin on seksuaalinen olento jo ennen syntymää. Hän tarvitsee kuitenkin paljon huolenpitoa, ohjausta ja tukea kehittyessään kohti aikuisen seksuaalisuutta. Vanhemman tehtävä on hoivata lasta, antaa lapselle oikeaa tietoa sekä asettaa rajoja, joiden suojassa lapsen on turvallista kasvaa ja kehittyä. Lapsen seksuaalisuus ei tavoittele aikuisen seksuaalisuutta, parisuhdetta, eroottista kosketusta tai lisääntymistä eikä koskaan eroottista mielihyvää. Se tavoittelee **hellyyttä ja turvallista syyliä sekä ihmissuhteiden läheisyyttä**. Lapsen seksuaalisuus ilmenee uteliaisuutena, avoimuutena, innokkuutena, estottomana leikinä, tietojen keräämisenä ja omaan kehoon tutustumisena.

Seksuaalisen kehityksen vaiheet pienellä lapsella

Vastasyntynyt	6kk	1v	2-3 v.	3-4 v.	5-6 v.
<ul style="list-style-type: none"> * Oppii, että läheisyys on turvallista ja mielihyvää tuottavaa * Oppii, että nautinto on hyvä asia * Mielihyvää suu-/ihokosketuksesta * Kuva omasta kehosta syntyy hoivan ja kosketuksen kautta * Tarpeisiin vastaaminen luo positiivista minäkuvaa * Poikavauvoilla esiintyy erektioita 	<ul style="list-style-type: none"> * Suun kautta koettu mielihyvä edelleen tärkeää * Oman kehon osat alkavat hahmottua * Koskettelee satunnaisesti sukupuolielimiään * Kaipaa ja tavoittelee positiivista vuorovaikutusta, mikä kasvattaa omanarvontuntoa ja minä – käsitystä * Lapsi kokee rakkautta saadessaan ihailua 	<ul style="list-style-type: none"> * Tutkii ja koskettelee sukupuolielimiään mielihyvää kokien * Ulostaminen tuottaa mielihyvää * Tutkii maailmaa maistamalla ja koskettamalla * Hoiva ja hyvä kosketus tärkeää 	<ul style="list-style-type: none"> * Kyselee seksuaalisuuteen liittyviä asioita esim. mistä lapset tulevat * Sukupuolten erot ja vanhempien suhde kiinnostavat * Oma sukupuoli ja siihen liittyvien arvojen ja asenteiden oppiminen * Epäonnistuminen ja liialliset vaatimukset tuottavat häpeää (esim. vaativa wc - kasvatus) * Onnistuessaan lapsi saa kokemuksen itsenäisyydestä 	<ul style="list-style-type: none"> * Sukupuolierot, alastomuus ja toisten lasten sukupuolielinten tutkiminen kiinnostavat * Leikkii koko kehollaan ja itsensä koskettelu on tavallista * Voi haluta mennä naimisiin toisen vanhempansa kanssa * Lääkäri- ja kotileikit ovat ajankohtaisia sekä piirustukset ja lorut, joiden avulla lapsi käsittelee seksuaalisuuttaan * Penisten ja rintojen vertailua kavereiden kanssa 	<ul style="list-style-type: none"> * Lääkäri- ja kotileikit sekä penisten ja rintojen vertailua kavereiden kanssa * Toisten lasten koskettelu tavallista * Kiinnostaa, kuinka ihminen saa alkunsa ja syntyy maailmaan * Keskustelee kavereiden kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista * Kokeilunhalu (esim. peniksen työntäminen leluihin)

Lapsen kehitys tapahtuu yksilöllisesti ja jatkumona. Kaikki taulukossa mainitut asiat kuuluvat lapsen normaaliin seksuaaliseen kehitykseen ja iät ovat suuntaa antavia.

Lapselle tulee kertoa hänen kehityksestään, tunteista, kehosta, ihmissuhteista ja seksuaalisuuteen liittyvistä asioista iänmukaisesti ja lapsen tunteet huomioiden. Lapsi tarvitsee tietoa itselleen ajankohtaisista asioista, jotta hän osaisi suojautua väärältä tiedolta ja painostukselta. Tulee kuitenkin välttää kertomasta asioita, jotka pelottavat lasta tai ylittävät hänen käsityskykynsä.

Useimmiten riittää vastaaminen lapsen esittämiin kysymyksiin. Tärkeää on kuunnella ja vastata lapsen kysymyksiin rehellisesti ja kunnioittavasti. Avoin keskustelu osoittaa lapselle, etteivät mitkään kysymykset ole huonoja tai väärinä. Vanhempi on lapselle myös esikuva naiseudesta tai mieheydestä. Vanhemman on tärkeää miettiä ajatuksiaan kehollisuudesta ja seksuaalisuudesta, sillä lapsi omaksuu vanhempansa asenteet niihin.

Kiintymyssuhde turvan tuojana

Lapsi kykenee käsittelemään kokemuksiaan ja tunteitaan ja oppimaan uutta vain tuntiessaan olonsa turvalliseksi. Turvallisuuden tunteen luominen ja ylläpitäminen on kiintymyssuhteen tärkein tehtävä. Kiintymyssuhde kuvastaa lapsen suhdetta kiintymyshahmoon ja heijastaa vuorovaikutuksen toimivuutta. Kiintymyshahmo useimmiten tarkoittaa lapsen vanhempaa. Kiintymyssuhde muodostuu lapsella niihin ihmisiin, jotka omistautuvat hänelle ja ovat fyysisesti ja psyykkisesti läsnä. Turvallisen kiintymyssuhteen tärkein tekijä on vanhemman kyky vastata lapsen antamiin viesteihin.

Hyvän kiintymyssuhteen kehittyminen on tärkeää lapsen kasvun ja kehityksen kannalta varhaislapsuudesta saakka. Vanhemman ja lapsen välinen kiintymyssuhde on alkanut kehittyä jo raskauden aikana, ja varhainen vuorovaikutus on sille tärkeää. Turvallinen kiintymyssuhde ainakin yhteen aikuiseen on vaatimus lapsen terveelle kehitykselle.

Kiintymyssuhteen kehittymiselle on tärkeää vuorovaikutuksen johdonmukaisuus ja toistuvuus. Lapsi oppii vanhemman reaktioista, mitkä tunteet ovat sallittuja. Esimerkiksi kun hädissään oleva lapsi saa lohtua, hän oppii, että hän voi myöhemminkin näyttää hätänsä ja saada lohdutusta. Jos lapsi jätetään selvittämään hätänsä itse, hän oppii tukahduttamaan tunteensa. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi ilmaisee tunteensa avoimesti.

Turvallisesti kiintynyt lapsi tuntee myös olevansa rakastettu ja arvostettu omana itsenään ilman suorituspaineita ja uskaltaa näyttää sekä myönteisiä että kielteisiä tunteita. Hän luottaa vanhemman tuomaan turvaan ja uskaltaa tutkia ympäristöään, kuitenkin hädän hetkellä turvautuen vanhempaan. Hän voi luottaa vanhemman läsnäoloon, herkkyyteen ja hyvyteen.

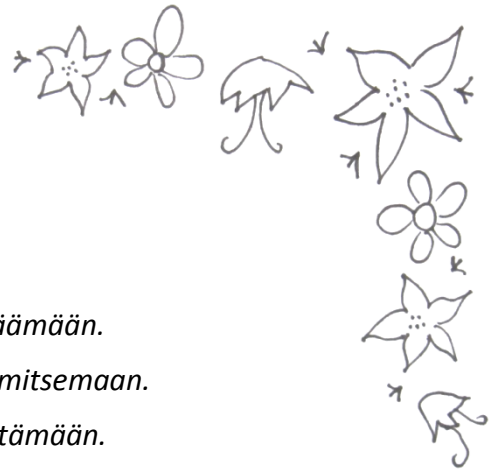
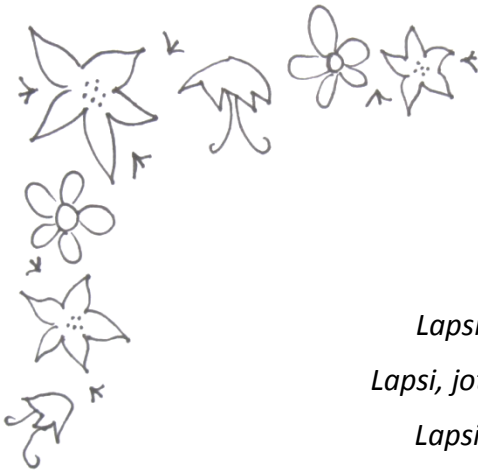
Itsetunnon merkitys lapselle

Turvataitojen perustana on lapsen itsetunto ja itsearvostus. Itsetunto on ihmisen tietoisuutta siitä, kuka hän on ja miten hän itseensä suhtautuu. Hyvä kiintymyssuhde on tärkeä lapsen itsetunnon kehitykselle, sillä hyvän itsetunnon pohjana on, että ihminen on lapsena saanut kokea olevansa arvokas vanhemmilleen. Kun lapsi kokee olevansa tärkeä ja rakastettu, hän oppii myös arvostamaan ja rakastamaan itseään sekä kokemaan itsensä suojelemisen arvoiseksi. **Lapsi kaipaa rakkautta, hellyyttä ja hänen tarpeistaan huolehtimista. Lapselle on tärkeää, että hän saa kuulla olevansa vanhemmalleen rakas.**

Lapsi, jolla on hyvä itsetunto, suhtautuu luottavaisesti itseensä, ympäristöönsä ja tulevaisuuteensa. Hän voi olla oma itsensä omine mielipiteineen ja osaa kuunnella myös toisten mielipiteitä. Hän arvostaa itseään, on tasapainossa itsensä kanssa ja näin voi myös kunnioittaa toisia. **Vanhemman usko lapsen unelmiin sekä hyvät ja kannustavat sanat vaikuttavat positiivisesti lapsen itsetuntoon.**

Onnistumisen kokemukset tukevat luonnollisesti lapsen itsetuntoa, mutta **lapsen on tärkeä kokea olevansa hyväksytty sellaisena, kuin on** myös epäonnistumisen, heikkouden ja tietämättömyden hetkillä. On tärkeää kuunnella lapsen tunteita ja ottaa ne vastaan sellaisina, kuin ne tulevat, lohduttaa ja olla tukena.

Lapsi

Lapsi, jota ivataan, oppii pelkäämään.

Lapsi, jota arvostellaan, oppii tuomitsemaan.

Lapsi, jota petetään, oppii pettämään.

Lapsi, joka kohtaa vihamielisyyttä, oppii hyökkäämään.

Lapsi, joka saa hellyyttä, oppii rakastamaan.

Lapsi, joka rohkaistaan, oppii luottamaan itseensä.

Lapsi, joka saa tuntea totuuden, oppii ymmärtämään oikeutta.

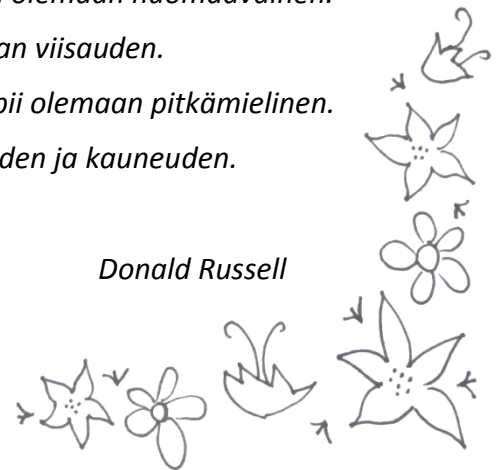
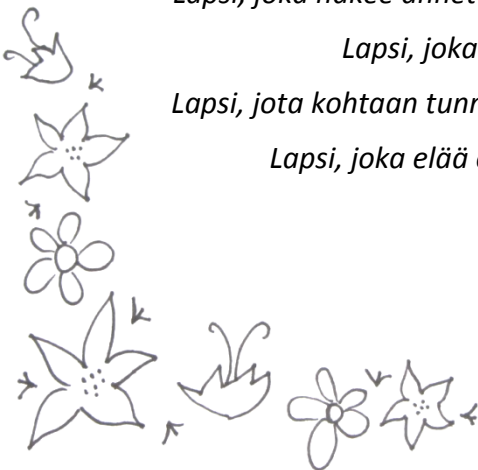
Lapsi, jota kiitetään, oppii olemaan kiitollinen.

Lapsi, joka näkee annettavan omasta muille, oppii olemaan huomaavainen.

Lapsi, joka saa tietoa, oppii tuntemaan viisauden.

Lapsi, jota kohtaan tunnetaan kärsivällisyyttä, oppii olemaan pitkämielinen.

Lapsi, joka elää onnellisena, löytää rakkauden ja kauneuden.

Donald Russell

TURVATTOMUUDEN AIHEUTTAJIA

KALTOINKOHTELU

Kaltoinkohtelu tuo lapsen elämään turvattomuutta. Lapsi voi elinympäristönsä kasvaessa joutua kaltoinkohtelun uhriksi lähes missä vain. Lapsi saattaa kohdata kaltoinkohtelua kadulla, koulussa, kotona tai median välityksellä. On tärkeää tietää, mitä lapsen kaltoinkohtelu on, jotta voi suojella lastaan siltä.

Emotionaalinen kaltoinkohtelu

Emotionaalisella kaltoinkohtelulla tarkoitetaan käyttäytymismallia, jossa lapsesta vastuussa olevat aikuiset välittävät hänelle käsityksen, jonka mukaan lapsella ei ole arvoa, hän on huono eikä häntä voi rakastaa. Lapsen saatetaan myös antaa ymmärtää, että hänellä on arvoa vain hänen tyydyttäessään aikuisten tarpeita. Lapsen emotionaalisella laiminlyönnillä tarkoitetaan sitä, että lapsen tunnetarpeita ei huomioida. Laiminlyönnistä on kyse esimerkiksi kun lapsi jää vaille lohdutusta.

Emotionaalisen kaltoinkohtelun kuusi muotoa:

- 1. Hyljeksiminen ja halventaminen:** lapselle huudetaan ja kiroillaan jatkuvasti, häntä ei auteta eikä hänen ehdotuksiaan huomioida. Häntä nimitellään loukkaavasti ja nöyryytetään muiden nähden.
- 2. Uhkailu ja pelottelu:** lapsi joutuu näkemään perheväkivaltaa, lapsen tai hänen läheisensä vahingoittamisella tai hylkäämisellä uhkaillaan. Myös itsemurhalla voidaan uhkailla.
- 3. Eristäminen:** esimerkiksi lapsi lukitaan omaan huoneeseensa tai yhteyden pitämistä kodin ulkopuolisiin ihmisiin rajoitetaan tarpeettomasti.
- 4. Lapsen käyttäminen aikuisen tarpeisiin:** lasta kohdellaan joko vanhemman tai aikuisen asemassa olevana, häntä käytetään aikuisen toiveiden toteuttamiseen tai häntä manipuloidaan. Esimerkiksi lapselta voidaan vaatia suorituksia, joihin hän ei ikätasoonsa nähden ole kykeneväinen, kuten raha-asioista tai pienemmistä sisaruksista huolehtimista.

5. **Lapsen korruptoiminen:** lapsen antisosiaalista käytöstä tuetaan tai suositaan, häntä rohkaistaan alkoholin ja päihteiden käyttöön tai hänelle aiheutetaan ikään kuulumatonta seksuaalista stimulointia.

6. **Lapsen tunnetarpeiden huomiotta jättäminen:** lasta kohtaan ollaan välinpitämättömiä, rakkautta ja huolenpitoa ei ilmaista. Lasta ei kutsuta nimeltä.

Fyysinen kaltoinkohtelu

Fyysistä kaltoinkohtelua on lapsen kohdistuva fyysinen väkivalta, kemiallinen väkivalta sekä lapsen hoidon laiminlyönti. Fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan toimintaa, jolla aiheutetaan lapselle kipua tai lapsen keholle tilapäistä tai pysyvää vahinkoa. Väkivaltaa on esimerkiksi läimiminen, tukistaminen ja töniminen. Kemiallista väkivaltaa on, kun lapsi joutuu päihteiden tai lääkkeiden väärinkäytön uhriksi tai hänen lääkkeitään tai ruokavalioitaan laiminlyödään. Ruokavalion laiminlyönnin voi myös nähdä lapsen hoidon laiminlyöntinä, jolloin lapsen perustarpeista, kuten riittävästä ravinnosta, hygieniasta tai vaatetuksesta ei huolehdi.

Fyysiseen kaltoinkohteluun liittyy aina emotionaalista kaltoinkohtelua, sillä se osoittaa, että lapsen hyvinvointi ei ole tärkeää. Fyysinen kaltoinkohtelu on aina loukkaavaa ja nöyryyttävää.

Kuritusväkivalta

Astrid Lindgrenin kertomus siitä, kuinka papin rouva näki kuritusväkivallan lapsen silmin:

”Äiti sanoi että pojan on itse haettava vitsa. Pieni poika lähti ulos ja viiptyi poissa pitkään. Lopulta hän palasi takaisin itkien ja sanoi: - En löytänyt mitään risua, mutta tässä on kivi, jolla voit heittää minua. Silloin alkoi äitikin itkeä, sillä hän näki äkkiä kaiken lapsen silmin. Sitten hän asetti kiven keittiön hyllylle ikuisiksi muistutukseksi itselleen: ei koskaan väkivaltaa”

Kuritusväkivalta, tai aiemmin muun muassa ruumiilliseksi kuritukseksi kutsuttu toiminta, on ollut Suomen laissa kielletty jo vuodesta 1984. Kuritusväkivaltaa on esimerkiksi läimiminen, lapsen retuuttaminen ja piiskan antaminen, mutta myös tukistaminen sekä luunapit. Kuritusväkivalta on lapsen kohdistuva väkivaltarikos.

Jos lasta kuritetaan fyysisesti, hänen mieleensä syntyy ristiriita. Toisaalta lapselle pyritään opettamaan, että hänen kehonsa on arvokas ja ettei kukaan saa rikkoa hänen henkilökohtaisia rajojaan tai satuttaa häntä. Kuitenkin kurittaessaan aikuinen, johon lapsi luottaa ja joka on hänelle tärkeä, aiheuttaa hänelle kipua. Tämä vahingoittaa lapsen käsitystä hänen fyysisestä koskemattomuudestaan. Kuritusväkivalta vaikuttaa myös lapsen ja aikuisen väliseen luottamussuhteeseen negatiivisesti. Voi olla, ettei lapsi luota kurittavaan aikuiseen, eikä katso voivansa odottaa tältä kaipaamaansa läheisyyttä. Lisäksi kuritusväkivalta vaikuttaa lapsen itsetuntoon negatiivisesti ja vääristää lapsen käsitystä oikeasta ja väärästä.

Seksuaalinen kaltoinkohtelu

Lapsen seksuaalinen kaltoinkohtelu tarkoittaa sellaista seksuaalista tekoa tai puhetta, joka loukkaa lasta fyysisesti ja henkisesti tai loukkaa lapsen seksuaalista koskemattomuutta. Lapsen seksuaalista kaltoinkohtelua on esimerkiksi tirkistely, lapsen saattaminen paljastamaan sukupuolielimensä, lapsen kuvaaminen seksuaalisessa tarkoituksessa, pornografisen materiaalin tai sukupuolielimien esittäminen lapselle, lapsen eroottinen koskettelu tai saattaminen koskettamaan toisen ihmisen sukupuolielimiä ja/tai osallistumaan joko katsojana tai toimijana sukupuoliseen toimintaan.

Hyväksikäyttäjä on tavallisesti lapselle ennestään tuttu aikuinen henkilö. Joskus tekijänä voi olla myös toinen lapsi. Useimmiten hyväksikäyttäjä soluttautuu lapsen elämään rakentamalla luottamuksellista suhdetta lapseen sekä tämän vanhempiin. Prosessi tapahtuu vähitellen lapsen rajoja hivuttamalla ja käyttämällä hyväksi lapsen luottamusta ja luontaista miellyttämisenhalua. Hyväksikäyttäjän tarkoituksena on manipuloida lapsen ajatusmaailmaa ja saada lapsi suostumaan seksuaalisiin tekoihin tunteisiin vetoamalla. Hän saattaa tarjota lapselle rakkautta, hyväksyntää ja usein myös lahjoja, joita lapsi toivoo, ja samalla uhata näiden loppumisella, jos lapsi kertoo vanhemmille heidän yhteisestä salaisuudestaan.

Kiusaaminen

Kiusaaminen vaikuttaa suuresti lapsen hyvinvointiin, ja sitä esiintyy jo alle kouluikäisillä. Lapset saattavat rikkoa toistensa henkilökohtaisia rajoja monella tavalla. Lapset voivat käyttäytyä toisiaan kohtaan väkivaltaisesti esimerkiksi tuuppimalla, lyömällä tai potkimalla, mutta lapset voivat myös kosketella toisiaan sopimattomasti. Fyysisen kiusaamisen lisäksi kiusaaminen voi olla sanallista

haukkumista, kiristämistä tai toisen naurunalaiseksi tekemistä. Siinä voidaan kommentoida epäsovivasti toiseen liittyviä henkilökohtaisia piirteitä kuten ulkonäköä tai käyttäytymistä.

Kiusaamisesta on kyse silloin, kun lapset eivät ole samalla tasolla toistensa kanssa, vaan yksi lapsi joutuu toistuvasti kiusaamisen uhriksi ja on altavastaajan asemassa. Kiusaamisen tarkoitus on tuottaa toiselle paha mieli. Ystävät eivät kiusaa. Hyvään ystävyysuhteeseen ei kuulu dominoivuus tai torjunta, vaan positiivisuus, tasavertaisuus ja vastavuoroisuus.

Kaltoinkohtelun tunnistaminen

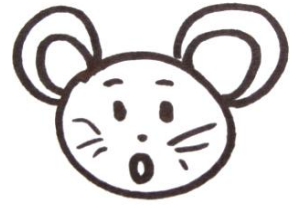
Kaikenlaisen kaltoinkohtelun tunnistamista helpottaa lapsen ja vanhemman välinen turvallinen kiintymyssuhde, joka toimii myös suojaavana tekijänä. Lapsen luottamus vanhempaan auttaa lasta kertomaan vanhemmalle tapahtumista. Pienen lapsen kohdalla tunnistaminen on kuitenkin vaikeampaa, sillä hän ei välttämättä tiedä kaltoinkohtelun olevan väärin, eikä hänellä ole sanoja siitä kertomiseen. Vanhemman herkkyys lapsen viesteille auttaa huomioimaan lapsessa tapahtuneet muutokset ja reagoimaan niihin.

Kaltoinkohtelun tavasta sekä lapsen ja tekijän välisestä suhteesta riippuen lapsen oireilu voi vaihdella oireettomuudesta diagnosoitaviin häiriöihin. Minkäänlaista kaltoinkohtelua ei kuitenkaan voida tunnistaa pelkkien fyysisten ja psyykkisten oireiden perusteella. Oireet toimivat hälytysmerkkeinä, joiden ilmaantuessa lapsen tilanne vaatii selvittämistä.

Kaltoinkohtelun merkkejä lapsessa:

Fyysiset merkit	<ul style="list-style-type: none"> - turvotus, mustelmat ja haavat - somaattiset ongelmat, kuten usein toistuvat päänsäryt ja vatsakivut
Psyykkiset merkit	<ul style="list-style-type: none"> - häiriöitä tunne-elämässä, käytöksessä, kiintymyssuhteessa ja muissa ihmissuhteissa - hyperaktiivisuus - uhmakkuus ja/tai aggressiivisuus - ahdistus, pelot ja painajaiset - masennus, itkuherkkyys - uudelleen alkanut kastelu ja/tai tuhriminen - syömishäiriöt - arvottomuuden, häpeän, syllisyyden ja hylätyksi tulemisen tunteet - seksuaalinen kaltoinkohtelu: yliseksuaalinen käytös, kuten toisten pakottaminen seksuaalisiin leikkeihin, pakonomainen itsetyydytys, seksuaalissävytteiset puheet

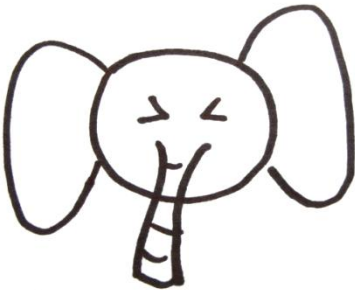
KOHTI TURVALLISEMPAA LAPSUUTTA

Tunnetaidot

Tunteiden ilmaisemisen taito on tärkeää tunne- ja turvataitojen omaksumisessa. Tunnetaitojen avulla lapsi oppii tunnistamaan omia ja toisten tunteita ja motiiveja. Vastaaminen lapsen tunteisiin johdonmukaisesti auttaa lasta käsittelemään tunteitaan. Vähitellen hän oppii myös säätämään niitä.

Jo vastasyntyneellä vauvalla on tunne mielihyvystä ja mielihahasta. Vanhemman tehtävä on tulkita vauvan tunteita, saattaa mielihyvä ja mielihaha tasapainoon sekä minimoida lapsen kokema mielihaha. **Rakastava ja turvallinen läsnäolo on tärkeää lapsen tunnetaitojen kehittymiselle.** Hellyys ja läsnäolo luovat turvallisuuden tunteen, mikä luo pohjan positiivisille tunteiden kokemiselle. Silloin lapsi voi suhtautua myönteisesti sekä itseensä että muihin ihmisiin.

Ensimmäisen ikävuoden jälkeen lapsi alkaa opetella myös kielteisiä tunteita, kuten pettymystä ja vihaa. **Tunteiden ilmaisu on sallittua, ja niiden kokemiselle on annettava tilaa.**

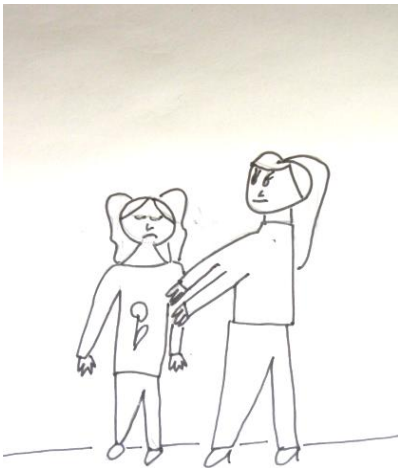
Vanhemman tehtävä on antaa lapsen tunteille nimet, jotta lapsi oppii tunnistamaan ne.

Pieni lapsi ilmaisee tunteitaan teoillaan, esimerkiksi surullinen lapsi itkee ja kiukkuinen lapsi saattaa riehua ja rikkoa paikkoja. Lapsen tunteita ei saa vähätellä vaan ne pitää ottaa vastaan ja osoittaa, että myös negatiivisia tunteita arvostetaan ja ne ovat sallittuja. Esineiden rikkominen tai toiseen kohdistuva väkivalta eivät kuitenkaan ole sallittuja. Vanhemman on hyvä asettaa turvalliset rajat lapselle.

Lasta ei saa jättää selviytymään yksin tunteidensa kanssa. Jos lapsi saa vapaasti ilmaista tunteitaan, hän myös jatkaa niiden tuomista vuorovaikutukseen. Rauhallinen suhtautuminen lapsen negatiivisiin tunteisiin auttaa häntä rauhoittumaan ja käsittelemään tunteitaan. Tilanteiden toistuessa lapsi oppii vähitellen myös säätämään tunteitaan itsenäisesti.

Vanhemman on tärkeää olla rehellinen omien tunteidensa kanssa. Jos vanhempi on esimerkiksi surullinen, tulee olla surullinen avoimesti ja rehellisesti eikä peittää tunteitaan. Näin lapsikin saa luvan olla avoin tunteidensa kanssa. **Tunnerehellinen lapsi tietää vahvuutensa ja heikkoutensa ja voi kokea itsensä ja tunteensa arvokkaiksi.** Näin hänelle syntyy positiivinen minäkuva.

Turvataidot

Turvataidot ovat taitoja, joilla lapsi voi suojella itseään.

Turvataitokasvatus vahvistaa lasten itsearvostusta ja itseluottamusta ja edistää lapsen sosiaalisia taitoja tukemalla hänen tunne- ja vuorovaikutustaitojaan. Lasten turvataidot auttavat lasta ikätasonsa mukaan välttämään sellaisia tilanteita tai selviytymään sellaisista tilanteista, joissa lasta kohtaa mahdollinen fyysisen, psyykkisen tai seksuaalisen väkivallan uhka.

Liida 8v: Kuva epämiellyttävästä kosketuksesta

Lapselle on hyvä kertoa, miten hän voi myös itse pitää huolta turvallisuudestaan, mutta turvataitojen opettaminen ei poista vastuuta

aikuiselta. Lapsen tulee tietää omat fyysisen ja henkisen koskemattomuutensa rajat sekä tuntea omat vahvuutensa, heikkoutensa ja oikeutensa. Lasta tulee ohjata tunnistamaan uhkaavia tilanteita ja kertomaan niistä luotettavalle aikuiselle. Uhkaavia tilanteita voivat olla esimerkiksi ahdistelu, kiusaaminen, väkivallan uhriksi joutuminen tai houkuttelu. Vanhemman tulee olla saatavilla, kuunnella ja vakuuttaa, että kaikesta voi kertoa ilman pelkoa rangaistuksesta.

Vanhemman tehtävänä on luoda turvallista ilmapiiriä, jossa kaikenlaiset tunteet ja puheenaiheet ovat sallittuja.

Lapselle on hyvä **opettaa konkreettisia toimintaohjeita**. Lapselle voi esimerkiksi opettaa, että uhkaavassa tilanteessa tai toisen kosketuksen tuntuessa epämiellyttävältä on tärkeää sanoa ”Ei”, lähteä pois ja kertoa asiasta heti turvalliselle aikuiselle. Lasta voi opettaa myös leikin avulla. Voi miettiä yhdessä esimerkiksi, mitä tehdä, jos eksyy vanhemmasta kauppakeskuksessa tai jos jokin tilanne on muuten uhkaava.

Turvataitojen opettelu ei saa pelottaa lasta. Asioista täytyy kuitenkin kertoa rehellisesti. Esimerkiksi kaltoinkohtelusta voi puhua lapselle monella tavalla. Lapsen ikä ja kehitystaso täytyy ottaa huomioon, sillä pieni lapsi ei pysty ymmärtämään kaikkea eikä hänen tarvitsekaan. Tärkeää on, että asioista kerrotaan rauhallisesti ja kontrolloidusti.

Turvataitokasvatuksesta voi olla suuri hyöty myös vanhemmalle. Se voi lujittaa vanhemman ja lapsen välistä suhdetta ja lisätä vanhemman taitoa kuunnella lapsen mieltä painavia asioita. Turvataitokasvatuksen avulla voi lisätä lapsen itsearvostusta ja sosiaalisia taitoja.

Läheiset ihmissuhteet ovat välttämättömiä lapsen turvataitojen kehittymiselle. **Kun lapsi kokee olevansa tärkeä ja rakastettu, hän oppii myös arvostamaan itseään ja kokemaan itsensä suojelemisen arvoiseksi.** Näin ollen hyvä varhainen vuorovaikutus, kiintymyssuhde ja itsetunto auttavat lasta elämään turvallista elämää.

liida 8v: Kuva hyvästä kosketuksesta

Ohjeita lapsen suojelemiseksi erilaisilta kaltoinkohtelun muodoilta:

*Opeta lasta kertomaan asioistaan sinulle. **Ole saatavilla, kuuntele ja vakuuta**, että kaikesta voi kertoa sinulle ilman pelkoa rangaistuksesta. **Luo turvallista ilmapiiriä**, jossa kaikenlaiset tunteet ja puheenaiheet ovat sallittuja.

***Opeta lapselle** jo varhain, **että hänen kehonsa on hänen omansa**. Kukaan ei saa koskettaa sitä ilman hänen lupaansa eikä aiheuttaa siten lapselle pelkoa, hämmennystä tai kipua. Jos näin tapahtuu, lapsen tulee olla myös varma, että siitäkin voi kertoa.

***Miettikää yhdessä** lapsen kanssa, ketkä ovat hänelle **turvalliset aikuiset**, joille voi asioistaan kertoa.

***Opeta lasta sanomaan ”Ei”**, kun hän kokee toisen kosketuksen epämiellyttäväksi. Opetä, kuinka toimia uhkaavissa tilanteissa: Huuda ”ei”, lähde pois ja kerro turvalliselle aikuiselle.

***Opetä lasta tunnistamaan tunteitaan** ja niiden antamia viestejä uhkaavien ja pelottavien tilanteiden tunnistamiseksi.

***Tue lapsen normaalia seksuaalista kehitystä**. Jo hyvin pienelle lapselle voi opettaa kehon eri osien oikeat nimet ja niiden toiminnot. Kerro, millainen toiminta on sopivaa ja millainen sopimatonta, sekä opeta intimiteetistä ja yksityisyyden kunnioittamisesta: Lapsi voi tutustua omaan kehoonsa itsekseen omassa rauhassa.

***Hoivaa lasta ja huolehdi lapsen kehosta**, jotta hän oppii arvostamaan sitä. Tue lapsen itsetuntoa ja itsearvostusta.

***Kerro lapselle** kaltoinkohtelusta hänen ikänsä huomioiden, rauhallisesti ja kontrolloidusti. Kerro ja osoita esimerkilläsi, millainen on aikuisen ja lapsen normaali suhde.

***Kerro, että lapsella oikeus kieltäytyä suukoista ja haleista**. Voit myös kertoa, että lapsen sukupuolielimiin koskettaminen on lain mukaan kiellettyä ja rangaistuksen saa se, joka tekee niin, ei lapsi.

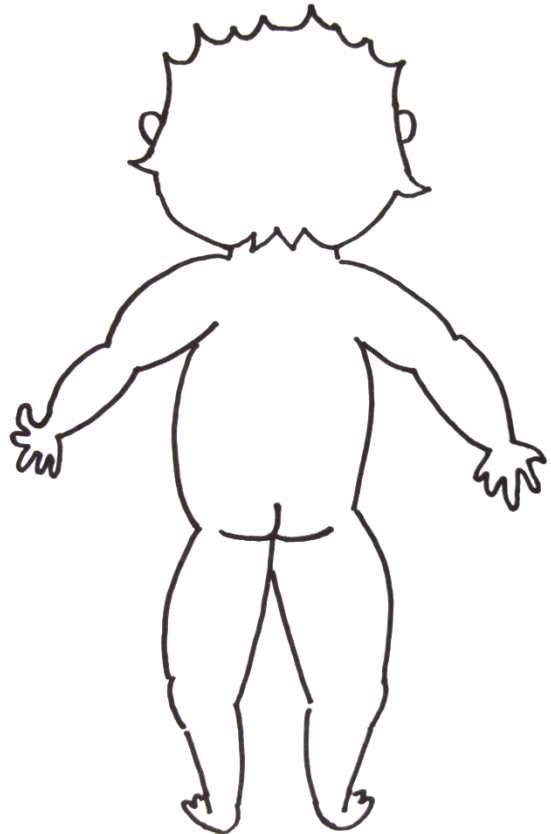
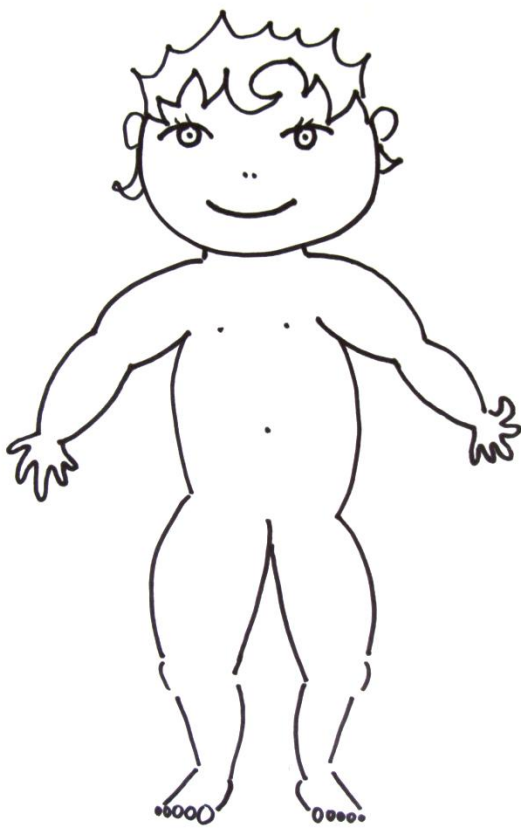
***Opetä oikean ja väärän salaisuuden ero**. Kosketukset, halaukset ja suukot eivät koskaan ole salaisuus.

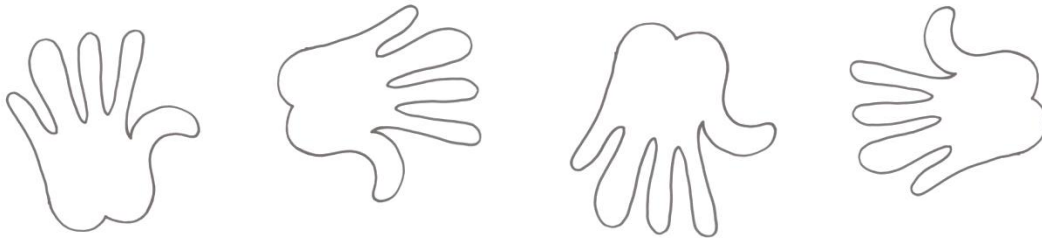
***Laatikaa turvallisuusohjeet**, kuten kieltö lähteä tuntemattoman matkaan. Opetä, että näiden ohjeiden rikkomisesta ei seuraa rangaistusta vaan syyllinen on se, joka houkutteli lapsen tekemään niin. Kerro, että lapsella on oikeus turvalliseen elämään.

***Kiinnitä huomiota**, jos joku aikuinen osoittaa enemmän kiinnostusta lapseesi kuin Sinuun ja pyrkii viettämään lapsen kanssa kahdenkeskistä aikaa.

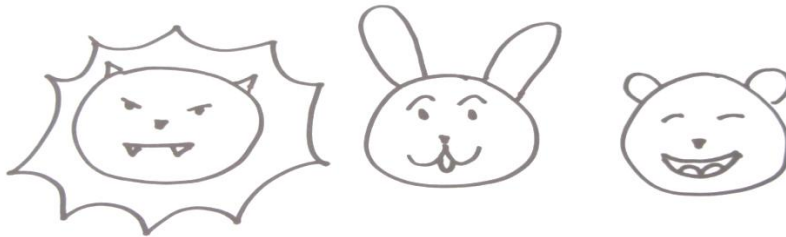
Tehtäviä

Lapsen on hyvä tuntea kehonsa ja tietää omat fyysisen koskemattomuutensa rajat. Nimetkää yhdessä lapsen kanssa kehon osat. Keskustelkaa siitä, mitkä paikat kehosta ovat yksityisiä, joihin toiset eivät saa koskea ilman lapsen lupaa. Voitte myös miettiä yhdessä, miten lapsi osaa jo huolehtia kehonsa eri alueista, esimerkiksi harjata hiukset ja hampaat, pestä kädet ja pukea vaatteet. Jutelkaa, millaiselta ja missä osassa kehoa tuntuu, jos toisen kosketus on hyvä. Entä epämiellyttävä kosketus? Mikä on sopivaa koskettamista? Entä sopimatonta? (Sovellettu Lajunen ym. 2005.)

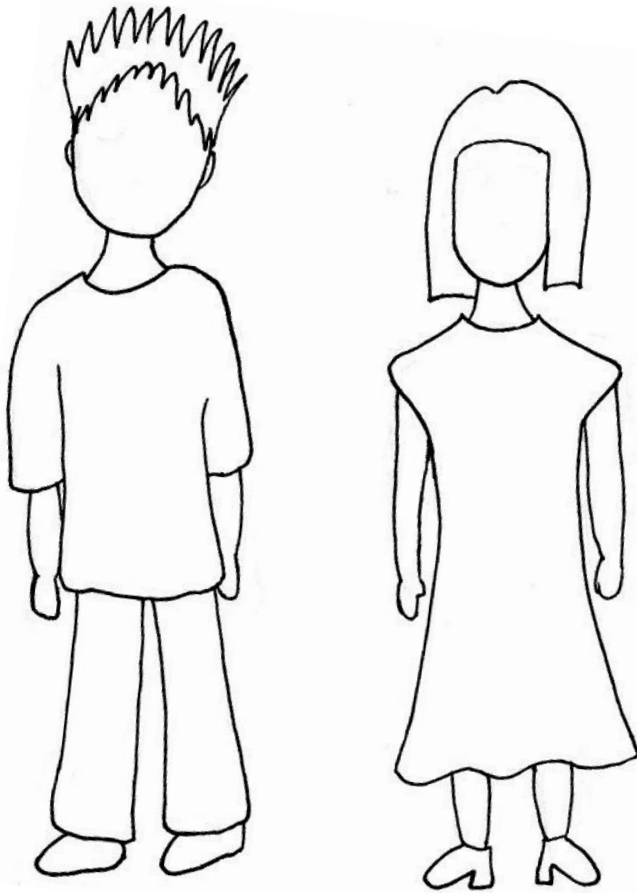
Se, millaiseksi vanhempana koet lapsesi, vaikuttaa lapsen käsitykseen omasta itsestään ja siten hänen itsetuntoonsa ja itsearvostukseensa. Piirtäkää lapsen käsi paperille. Miettikää yhdessä, miksi lapsen kädet ovat erityiset. Voitte vertailla käsiänne lapsen kanssa, kuten niiden kuvioita, väriä ja kokoa. Voitte myös värittää piirretyn käden lapselle mieluisilla väreillä. (Sovellettu Plummer, 2007)

Tunteiden ilmaisu on sallittua ja niiden kokemiselle on annettava tilaa. Tunteille on tärkeä antaa nimet niin, että lapsi oppii niitä tunnistamaan. Harjoitelkaa tunteita leikkimällä. Esitä jotain eläintä ja henkilöä, jonka kasvoilta tai liikkeestä näkyy jokin tunne. Toinen arvaa, mistä tunteesta on kyse. Valitse kahdeksi viimeiseksi jokin positiivinen tunne. Tämä leikki voi toimia paremmin koko perheen kanssa leikittynä niin, että kukin vuorollaan esittää jotain tunnetta. (Sovellettu Plummer, 2007)

Kaikilla on joskus negatiivisiakin tunteita, ja niistä on hyvä puhua. Piirtäkää yhdessä kuva tai kirjoittakaa tarina, jonka teemana on esimerkiksi: "Silloin minä olin tosi vihainen.." tai nolostunut tai vaikkapa surullinen

Turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet ovat erityisen tärkeitä lapsellesi. Ketkä ovat lapsellesi tärkeitä? Ketkä ovat turvallisia aikuisia, joille voi kertoa huolista, ketkä hyviä kavereita, joiden kanssa on kiva leikkiä? Piirtäkää yhdessä turvallisia henkilöitä, värittäkää kuvat ja nimetkää henkilöt. Jutelkaa siitä, miten tärkeää on olla joku, jolle kertoa, kun tulee huolia. (Sovellettu Lajunen ym. 2005.)

Mieti erilaisia uhkaavia tilanteita, joita lapsesi voi kohdata arjessaan. Leikkikää ”Entä jos” – leikkiä näiden tilanteiden pohjalta. Opeta lapselle jokin turvaohje, kuten ”jos jokin tilanne vaikuttaa lapsesta uhkavalta tai pelottavalta, ei tarvitse olla kohtelias”. Sen jälkeen kysy lapselta esimerkiksi ”Entä jos” joku haluaa halata tai suukotella lasta eikä lapsi haluaisi tai ”Entä jos” joku pyytää sinua auton kyytiin ja lupaa jotain mukavaa. Näitä tilanteita voi myös näytellä leikkien.

KIRJALLISUUTTA:

Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. 2010. Portaita pitkin - Opas vanhemmille. WS Booklet OY Juva

Cacciatore, R., Korteniemi-Poikela, E. & Huovinen, M. 2008. Miten tuen lapsen ja nuoren itsetuntoa. WS Bookwell Oy Juva

Cacciatore, R. 2007. Huomenna pannaan pussauskoppiin: Eväitä tyttönä ja poikana kasvamisen haasteisiin syntymästä murrosikään. Opas vanhemmille. WSOY

Lajunen, K., Andell, M., Jalava, L. Kempainen, K., Pakkanen, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2005. Turvataitoja lapsille. Turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Stakes

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. WSOY Pro Helsinki

©Teksti: Anne Torvinen & Hanna Huhtala

©Kuvat: Anne Torvinen & Hanna Huhtala

Liite 2: Yleissopimus lapsen oikeuksista

Suora lainaus YK: lapsen oikeuksien yleissopimuksesta

JOHDANTO

Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot ottavat huomioon, että Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjassa julistettujen periaatteiden mukaisesti koko ihmiskunnan kaikkien jäsenten synnynäisen arvon sekä yhtäläisten ja luovuttamattomien oikeuksien tunnustaminen on vapauden, oikeudenmukaisuuden ja rauhan perusta maailmassa, muistavat, että Yhdistyneiden Kansakuntien kansat ovat peruskirjassa vahvistaneet uskonsa ihmisen perusoikeuksiin, arvoon ja merkitykseen ja ovat päättäneet edistää sosiaalista kehitystä ja parempia elinoloja vapaammissa oloissa, tunnustavat, että Yhdistyneet Kansakunnat on ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja kansainvälisissä ihmisoikeuksien yleissopimuksissa julistanut ja sopinut, että jokainen ihminen on oikeutettu niissä tunnustettuihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, syntymään tai muuhun seikkaan perustuvaa erotusta, palauttavat mieliin, että ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa Yhdistyneet Kansakunnat on julistanut lasten olevan oikeutettuja erityiseen huolenpitoon ja apuun, ovat vakuuttuneita siitä, että perheellä, joka on yhteiskunnan perusr ryhmä ja sen kaikkien jäsenten ja erityisesti lasten hyvinvoinnin ja kasvun luonnollinen ympäristö, on oikeus saada tarvittavaa suojelua ja apua niin että se pystyy täydellisesti hoitamaan velvollisuutensa yhteiskunnassa, tunnustavat, että lapsen tulisi persoonallisuutensa täysipainoisen ja sopusointuisen kehityksen vuoksi kasvaa perheessä onnellisuuden, rakkauten ja ymmärtämysten ilmapiirissä, ottavat huomioon, että lapsen tulisi olla täysin valmis elämään itsenäistä elämää yhteiskunnassa ja häntä tulisi kasvattaa Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjassa julistettujen ihanteiden hengessä sekä erityisesti rauhan, ihmisarvon, suvaitsevaisuuden, vapauden, tasa-arvon ja solidaarisuuden hengessä, muistavat, että erityisen huolenpidon ulottaminen lapseen on todettu Geneven lapsen oikeuksien julistuksessa vuonna 1924 ja Yhdistyneiden Kansakuntien vuonna 1959 hyväksymässä lapsen oikeuksien julistuksessa sekä tunnustettu ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa, kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleis sopimuksessa (erityisesti sen 23 ja 24 artiklassa), taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevassa kansainvälisessä yleissopimuksessa (erityisesti sen 10 artiklassa) ja lasten hyvinvoinnista huolehtivien erityisjärjestöjen ja kansainvälisten järjestöjen säännöissä ja asiaan liittyvissä asiakirjoissa, muistavat, kuten Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen 20. päivänä marraskuuta 1959 hyväksymässä lapsen oikeuksien julistuksessa todetaan, että "lapsi ruumiillisen ja henkisen kypsymättömyytensä vuoksi tarvitsee erityistä suojelua ja huolenpitoa, siihen luettuna asianmukainen hoito sekä ennen syntymää että sen jälkeen" palauttavat mieliin julistuksen sosiaalisista ja oikeudellisista periaatteista lasten huollossa ja suojelussa, erityisesti sijaishuollossa sekä kansallisessa että kansainvälisessä lapseksiottamisessa, Yhdistyneiden Kansakuntien vähimmäissäännökset nuoriso-oikeudesta ("Beijingin säännöt") ja julistuksen naisten ja lasten suojelusta hätätilanteissa ja aseellisissa selkkauksissa, tunnustavat, että kaikissa maailman maissa elää lapsia erittäin vaikeissa oloissa ja että tällaiset lapset tulee erityisesti ottaa huomioon, ottavat asianmukaisesti huomioon kunkin kansan perinteiden ja kulttuurin merkityksen lapsen suojelussa ja tasapainoisessa kehityksessä, tunnustavat kansainvälisen yhteistyön merkityksen lasten olojen parantamiseksi kaikissa maissa, erityisesti kehitysmaissa, ovat sopineet seuraavasta:

I OSA

1 Artikla

Tässä yleissopimuksessa lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä, ellei lapseen soveltuvien lakien mukaan täysi-ikäisyyttä saavuteta aikaisemmin.

2 Artikla

1. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja takaavat tässä yleissopimuksessa tunnustetut oikeudet kaikille niiden lainkäyttövallan alaisille lapsille ilman minkäänlaista lapsen, hänen vanhempiensa tai muun laillisen huoltajansa rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen, etniseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, vammaisuuteen, syntyperään tai muuhun seikkaan perustuvaa erottelua.

2. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin toimiin varmistaakseen, että lasta suojellaan kaikenlaiselta syrjinnältä ja rangaistukselta, jotka perustuvat hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden perheenjäsentensä asemaan, toimintaan, mielipiteisiin tai vakaumuksiin.

3 Artikla

1. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

2. Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan lapselle hänen hyvinvoinnilleen välttämättömän suojelun ja huolen pidon ottaen huomioon hänen vanhempiensa, laillisten huoltajiensa tai muiden hänestä oikeudellisessa vastuussa olevien henkilöiden oikeudet ja velvollisuudet. Tähän pyrkessään sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädäntö- ja hallintotoimiin.

3. Sopimusvaltiot takaavat, että lasten huolenpidosta ja suojelusta vastaavat laitokset ja palvelut noudattavat toimivaltaisten viranomaisten antamia määräyksiä, jotka koskevat erityisesti turvallisuutta, terveyttä, henkilökunnan määrää ja soveltuvuutta sekä henkilökunnan riittävää valvontaa.

4 Artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarpeellisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin ja muihin toimiin tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien toteuttamiseksi sopimusvaltiot ryhtyvät mahdollisimman täysimääräisesti tällaisiin toimiin käytettävissä olevien voimavarojensa mukaan ja tarvittaessa kansainvälisen yhteistyön puitteissa.

5 Artikla

Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien tai paikallisen tavan mukaisen suurperheen tai yhteisön, laillisten holhoojien ja huoltajien tai muiden lapsesta oikeudellisesti vastuussa olevien henkilöiden vastuuta, oikeuksia ja velvollisuuksia tarjota lapselle hänen kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti asianmukaista ohjausta ja neuvoa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien käyttämiseksi.

6 Artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että jokaisella lapsella on synnynnäinen oikeus elämään.
2. Sopimusvaltiot takaavat lapselle henkiinjäämisen ja kehittymisen edellytykset mahdollisimman täysimääräisesti.

7 Artikla

1. Lapsi on rekisteröitävä heti syntymänsä jälkeen, ja hänellä on syntymästään lähtien oikeus nimeen ja kansalaisuuteen sekä mikäli mahdollista, oikeus tuntea vanhempansa ja olla heidän hoidettavanaan.
2. Sopimusvaltiot takaavat näiden oikeuksien toteuttamisen kansallisen lainsäädäntönsä ja asiaankuuluvissa kansainvälisissä asiakirjoissa määriteltyjen velvoitteidensa mukaisesti etenkin silloin, kun lapsi muuten olisi kansalaisuudeton.

8 Artikla

1. Sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan lapsen oikeutta säilyttää henkilöllisyytensä, myös kansalaisuutensa, nimensä ja sukulaissuhteensa niin kuin lainsäädännössä niistä määrätään ilman, että niihin puututaan laittomasti.
2. Milloin lapselta on laittomasti riistetty hänen henkilöllisyytensä osittain tai kokonaan, sopimusvaltioiden on annettava hänelle asianmukaista apua ja suojelua pyrkimyksensä nopeasti palauttaa lapselle hänen henkilöllisyytensä.

9 Artikla

1. Sopimusvaltiot takaavat, ettei lasta eroteta vanhemmistaan heidän tahtonsa vastaisesti paitsi, kun toimivaltaiset viranomaiset, joiden päätökset voidaan saattaa tuomioistuimen tutkittaviksi, toteavat soveltuvien lakien ja menettelytapojen mukaisesti sen olevan lapsen edun mukaista. Tällainen päätös saattaa olla tarpeellinen erityistapauksessa, kuten lapsen vanhempien pahoinpidellessä tai laiminlyödessä lasta tai kun vanhemmat asuvat erillään ja on tehtävä päätös lapsen asuinpaikasta.
2. Kaikille asianosaisille on annettava mahdollisuus 1 kappaleessa tarkoitetuissa toimitissa osallistua asian käsittelyyn ja tuoda siinä julki näkökantansa.
3. Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmistaan tai vanhemmistaan erossa asuvan lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista.
4. Mikäli tällainen ero aiheutuu sopimusvaltion aloittamista toimenpiteistä, kuten lapsen vanhemman tai vanhempien pidätyksestä, vangitsemista, maanpakoon määräämisestä, karkotuksesta tai kuolemasta (mukaan lukien valtion huostassa olevan henkilön mistä tahansa syystä aiheutuva kuolema), tämän sopimusvaltion on annettava pyynnöstä lapselle, hänen vanhemmalleen tai milloin aiheellista, muulle perheenjäsenelle olennaiset tiedot poissaolevan perheenjäsenen olinpaikasta, paitsi jos tiedon antaminen saattaisi vahingoittaa lapsen hyvinvointia. Sopimusvaltioiden on edelleen varmistettava, ettei tällaisen pyynnön esittäminen sinänsä aiheuta epäedullisia seurauksia asianosaisille.

10 Artikla

1. Sopimusvaltioille 9 artiklan 1 kappaleessa asetettujen velvoitteiden mukaisesti on lapsen tai hänen vanhempiensa hakemukset jotka koskevat sopimusvaltioon saapumista tai sieltä lähtemistä perheen jälleenyhdistämiseksi käsiteltävä myönteisesti, humanisti ja kiireellisesti. Sopimusvaltiot takaavat lisäksi, että tällaisen hakemuksen esittämisestä ei ole epäedullisia seurauksia hakijoille eikä heidän perheenjäsenilleen.

2. Lapsella, jonka vanhemmat asuvat eri valtioissa, on oikeus säännöllisesti ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä molempiin vanhempiinsa, paitsi poikkeuksellisissa tapauksissa. Tässä tarkoituksessa ja sopimusvaltioille 9 artiklan 1 kappaleessa asetetun velvoitteen mukaisesti sopimusvaltioiden on kunnioitettava lapsen ja hänen vanhempiensa oikeutta lähteä mistä tahansa maasta, myös omasta maastaan, ja saapua omaan maahansa. Oikeudelle lähteä maasta voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista on säädetty laissa ja jotka ovat välttämättömiä kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (*ordre public*), väestön terveyden ja moraalien tai muiden ihmisten oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi ja jotka ovat sopusoinnussa tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien kanssa.

11 Artikla

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät toimiin ehkäistäkseen lasten laittomat maastakuljetukset ja ulkomailta palauttamatta jättämiset.

2. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot edistävät kahden ja monenvälisten sopimusten tekemistä tai olemassa oleviin sopimuksiin liittymistä.

12 Artikla

1. Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.

2. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toiminna joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

13 Artikla

1. Lapsella on oikeus ilmaista vapaasti mielipiteensä. Tämä oikeus sisältää vapauden hakea, vastaanottaa ja levittää kaikenlaisia tietoja ja ajatuksia yli rajojen suullisessa, kirjallisessa, painetussa, taiteen tai missä tahansa muussa lapsen valitsemissa muodossa.

2. Tämän oikeuden käytölle voidaan asettaa tiettyjä rajoituksia, mutta vain sellaisia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä:

- a) muiden oikeuksien tai maineen kunnioittamiseksi; tai
- b) kansallisen turvallisuuden, yleisen järjestyksen (*ordre public*), tai väestön terveyden tai moraalien suojelemiseksi.

14 Artikla

1. Sopimusvaltiot kunnioittavat lapsen oikeutta ajatuksen-, omantunnon- ja uskonnonvapautteen.

2. Sopimusvaltiot kunnioittavat vanhempien ja laillisten huoltajien oikeuksia ja velvollisuuksia antaa lapselle ohjausta hänen oikeutensa käyttämisessä tavalla, joka on sopuoinnussa lapsen kehitystason kanssa.

3. Henkilön vapaudelle tunnustaa uskontoaan tai vakaumustaan voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, joista säädetään laissa ja jotka ovat välttämättömiä yleisen turvallisuuden, järjestyksen, terveyden ja moraalien tai muiden ihmisten perusoikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi.

15 Artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden yhdistymisvapauteen ja rauhanomaiseen koontumisvapauteen.

2. Näiden oikeuksien käyttämiselle ei saa asettaa muita rajoituksia kuin sellaisia, jotka ovat säädettyjen lakien mukaisia ja jotka ovat välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansalliselle ja yleiselle turvallisuudelle, yleiselle järjestykselle (*ordre public*), väestön terveyden tai moraalien suojelemiselle tai muiden ihmisten vapauksien tai oikeuksien suojelemiselle.

16 Artikla

1. Lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua mielivaltaisesti tai laittomasti eikä hänen kunniaansa tai mainettansa saa laittomasti halventaa.

2. Lapsella on oikeus lain suojaan tällaiselta puuttumiselta ja halventamiselta.

17 Artikla

Sopimusvaltiot tunnustavat joukkotiedotusvälineiden tärkeän tehtävän ja takaavat, että lapsi saa tietoa monenlaisista kansallisista ja kansainvälisistä lähteistä, erityisesti niistä, joiden toiminta tähtää hänen sosiaalisen, hengellisen ja moraalisen hyvinvointinsa sekä ruumiillisen terveytensä ja mielenterveytensä edistämiseen. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot:

- a) rohkaisevat tiedotusvälineitä levittämään lapsen sosiaalista ja sivistyksellistä kehitystä edistävää ja 29 artiklan hengen mukaista tietoa ja aineistoa;
- b) rohkaisevat kansainvälistä yhteistyötä erilaisista sivistyksellisistä, kansallisista tai kansainvälisistä lähteistä olevan tällaisen tiedon ja aineiston tuottamiseksi, vaihtamiseksi ja levittämiseksi;
- c) rohkaisevat lastenkirjojen tuottamista ja levittämistä;
- d) rohkaisevat tiedotusvälineitä kiinnittämään erityistä huomiota vähemmistöryhmiin kuuluvien tai alkuperäiskansojen lasten kielellisiin tarpeisiin;
- e) rohkaisevat kehittämään asianmukaisia ohjelmia lasten suojelemiseksi heidän hyvinvoinnilleen vahingolliselta tiedolta ja aineistolta muistaen 13 ja 18 artiklojen määräykset.

18 Artikla

1. Sopimusvaltiot pyrkivät parhaansa mukaan takaamaan sen periaatteen tunnustamisen, että vanhemmat vastaavat yhteisesti lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Vanhemmilla tai tapauksesta riippuen laillisilla huoltajilla ja holhoojilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä heidän toimintansa.

2. Tässä yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien takaamiseksi ja edistämiseksi sopimusvaltiot antavat vanhemmille ja muille laillisille huoltajille asianmukaista apua heidän hoitaessaan lastenkasvatustehtäväänsä sekä huolehtivat lastensuojelulaitosten ja – palvelujen kehittämisestä.

3. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin taatakseen, että työssäkäyvien vanhempien lapsilla on oikeus hyödyntää heille tarkoitettuja lastenhoitopalveluita ja -laitoksia.

19 Artikla

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä, laiminlyönniltä tai välinpitämättömältä tai huonolta kohtelulta tai hyväksikäytöltä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö, silloin kun hän on vanhempansa, muun laillisen huoltajansa tai kenen tahansa muun hoidossa.

2. Tällaisten suojelutoimien tulisi tarvittaessa sisältää tehokkaita menetelmiä sosiaalisten ohjelmien perustamiseksi, joiden avulla lasta ja hänestä huolehtivia henkilöitä tuettaisiin, samoin kuin menetelmiä edellä kuvattujen lasten pahoinpitelytapauksen ehkäisemiseksi, tunnistamiseksi, raportoimiseksi, käsiteltäväksi saattamiseksi, tutkimiseksi, hoitamiseksi ja jatkoseurannaksi sekä tarvittaessa oikeuslaitoksen asiaan puuttumiseksi.

20 Artikla

1. Lapselle, joka on tilapäisesti tai pysyvästi vailla perheen turvaa tai jonka edun mukaista ei ole antaa hänen pysyä perhepiirissä, on oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen.

2. Sopimusvaltiot takaavat tällaiselle lapselle vaihtoehtoisen hoidon kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.

3. Tämä hoito voi muun muassa olla sijaisperhehoito, islamin lain mukainen kafala, lapseksiotto tai tarvittaessa sijoitus sopivaan lastensuojelulaitokseen. Ratkaisua harkittaessa on asianmukaista huomiota kiinnitettävä jatkuvuuden toivottavuuteen lapsen kasvatuksessa ja lapsen etniseen, uskonnolliseen, sivistykselliseen ja kielelliseen taustaan.

21 Artikla

Sopimusvaltiot, jotka tunnustavat tai sallivat lapseksiottamisen, takaavat että kaikessa ensisijainen huomio kiinnitetään lapsen etuun ja ne:

- a) takaavat, että lapseksiottamisen voivat vahvistaa vain toimivaltaiset viranomaiset, jotka soveltuvan lain säädännön ja menettelytapojensa mukaisesti sekä kaikkien asiaan liittyvien ja luotettavien tietojen perusteella toteavat, että lapseksiottaminen voidaan sallia ottaen huomioon lapsen asema ja hänen suhteensa vanhempiinsa, suku-

lasiinsa ja laillisiin huoltajiinsa ja että tarvittaessa asianosaiset ovat antaneet tietoisena suostumuksensa lapseksiottamiseen saatuaan asianmukaista ottolapsineuvontaa;

b) tunnustavat, että kansainvälistä lapseksiottamista voidaan harkita vaihtoehtoisena hoitomuotona, jos lasta ei voida sijoittaa sijaisperheeseen tai ottaa lapseksi tai millään muulla sopivalla tavalla hoitaa lapsen omassa maassa;

c) takaavat, että toiseen maahan lapseksi otettava lapsi nauttii vastaavista turvatoimista ja -tasosta kuin kansallisessa lapseksiottamisessa;

d) ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin varmistaakseen, ettei kansainvälinen lapseksiottaminen asiattomasti hyödytä asianosaisia taloudellisesti;

e) edistävät tämän artiklan päämääriä tekemällä tarvittaessa kahden- tai monenvälisiä sopimusjärjestelyjä tai sopimuksia ja pyrkivät siinä yhteydessä takaamaan, että toimivaltaiset viranomaiset ja toimielimet hoitavat lapsen sijoittamisen toiseen maahan.

22 Artikla

1. Sopimusvaltiot ryhtyvät tarpeellisiin toimiin taatakseen, että lapsi joka yksin tai yhdessä vanhempiensa tai kenen tahansa muun henkilön kanssa anoo pakolaisen asemaa tai jota pidetään pakolaisena soveltuvien kansainvälisen tai kansallisen oikeuden ja menettelytapojen mukaan, saa asianmukaista suojelua ja humanitaarista apua voidakseen nauttia tässä yleissopimuksessa ja muissa sellaisissa kansainvälisissä ihmisoikeuksissa ja humanitaarista oikeutta koskevissa asia kirjoissa tunnustettuja oikeuksia, joiden osapuolia kyseiset valtiot ovat.

2. Tämän toteuttamiseksi sopimusvaltiot osallistuvat, siten kuin katsovat tarpeelliseksi, Yhdistyneiden Kansakuntien ja muiden toimivaltaisten, hallitustenvälisten tai Yhdistyneiden Kansakuntien kanssa yhteistyössä olevien kansalaisjärjestöjen ponnisteluihin tällaisen lapsen suojelemiseksi ja avustamiseksi sekä pakolaislapsen vanhempien tai muiden perheenjäsenten jäljittämiseksi, jotta saataisiin lapsen ja hänen perheensä jälleenyhdistämisen kannalta välttämättömiä tietoja. Silloin kun vanhempia tai muita perheenjäseniä ei löydetä, lapsen on saatava sellaista suojelua kuin syystä tai toisesta perheen turvaa pysyvästi tai tilapäisesti vailla olevalle lapselle tämän yleissopimuksen mukaisesti annetaan.

23 Artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että henkisesti tai ruumiillisesti vammaisen lapsen tulisi saada nauttia täysipainoisesta ja hyvästä elämästä oloissa, jotka takaavat ihmisarvon, edistävät itsetuottamusta ja helpottavat lapsen aktiivista osallistumista yhteisönsä toimintaan.

2. Sopimusvaltiot tunnustavat vammaisen lapsen oikeuden saada erikoishoitoa sekä rohkaisevat ja varmistavat avun ulottamisen käytettävissä olevien voimavarojensa mukaisesti siihen oikeutettuihin lapsiin sekä heidän hoidostaan vastaaviin henkilöihin, silloin kun apua on haettu ja kun se soveltuu lapsen tilanteeseen ja hänen vanhempiensa tai muiden hoitajiensa olosuhteisiin.

3. Tunnustaen vammaisen lapsen erityistarpeet tämän artiklan 2 kappaleen määräysten mukaan apua on annettava tarvittaessa kiinnittäen huomiota vanhempien tai lapsen muiden hoitajien varallisuuteen. Apu on suunniteltava varmistamaan vammaisen lapsen mahdollisuus koulunkäyntiin, koulutukseen, terveydenhoito- ja kuntoutuspalveluihin, ammattikoulutukseen ja virkistystoimintaan siten, että lapsi sopeutuu mahdollisimman hyvin häntä ympäröivään ympäristöön.

röivään yhteiskuntaan ja että hän saavuttaa mahdollisimman korkean yksilökohtaisen kehitystason, sivistyksellinen ja henkinen mukaan luettuina.

4. Sopimusvaltiot edistävät kansainvälisen yhteistyön hengessä asianmukaisen terveydenhoitoa sekä vammaisten lasten lääketieteellistä, psykologista ja toiminnallista hoitoa sekä yleisivistävää ja ammattikoulutusta koskevan tiedon vaihtoa, mukaan lukien myös tietojen levittäminen ja saanti. Tavoitteena on auttaa sopimusvaltioita parantamaan valmiuksiaan ja taitojaan sekä laajentamaan kokemuksiaan mailla aloilla. Tässä on erityistä huomiota kiinnitettävä kehitysmaiden tarpeisiin.

24 Artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat, että lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta sekä sairauksien hoitamiseen ja kuntoutukseen tarkoitetuista palveluista. Sopimusvaltiot pyrkivät varmistamaan, ettei yksikään lapsi joudu luopumaan oikeudestaan nauttia tällaisista terveystalv palveluista.

2. Sopimusvaltiot pyrkivät tämän oikeuden täysimääräiseen toteuttamiseen ja ryhtyvät asianmukaisiin toimiin erityisesti:

- a) vähentääkseen imeväis- ja lapsikuolleisuutta;
- b) varmistaakseen, että kaikki lapset saavat välttämättömän lääkärin- ja terveydenhoidon, jossa painottuu perusterveydenhoidon kehittäminen,
- c) taistellakseen tauteja ja aliravitsemusta vastaan myös perusterveydenhuollon tasolla, muun muassa käyttämällä helposti saatavilla olevaa teknologiaa ja huolehtimalla riittävän ravintopitoisen ruoan ja puhtaan juomaveden saatavuudesta ottaen huomioon ympäristön pilaantumisen vaarat ja riskit;
- d) taatakseen asianmukaisen terveydenhoidon odottaville ja synnyttäneille äideille;
- e) varmistaakseen, että yhteiskunnan kaikki kerrokset, erityisesti vanhemmat ja lapset, saavat tietoa ja opetusta ja että heitä tuetaan käyttämään saamiaan perustietoja lapsen terveydestä ja ravinnosta, rintaruokinnan eduista, ympäristöhygieniasta ja onnettomuuksien ehkäisystä;
- f) kehittääkseen ehkäisevää terveydenhuoltoa, vanhempainohjausta sekä perhekasvatusta ja -palveluja.

3. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tehokkaisiin ja tarkoituksenmukaisiin toimiin poistaakseen lasten terveydelle vahingollisia perinteisiä tapoja.

4. Sopimusvaltiot sitoutuvat edistämään ja kannustamaan kansainvälistä yhteistyötä toteuttaakseen asteittain tässä artiklassa tunnustetun oikeuden toteuttamisen kokonaisuudessaan. Tässä kiinnitetään erityistä huomiota kehitysmaiden tarpeisiin.

25 Artikla

Sopimusvaltiot tunnustavat lapselle, jonka toimivaltaiset viranomaiset ovat sijoittaneet hänen huoltonsa järjestämiseksi, hänen suojelemiseksi tai hänen ruumiillisen tai henkisen terveytensä hoitoa varten, oikeuden hänelle annetun hoidon ja hänen sijoitukseensa liittyvien muiden olosuhteiden ajoittaiseen tarkistamiseen.

26 Artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden nauttia sosiaaliturvasta, mukaan luetuna sosiaalivakuutus, ja ryhtyvät välttämättömiin toimiin tämän oikeuden täydeksi toteuttamiseksi kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti.
2. Näitä etuuksia myönnettäessä olisi tarvittaessa otettava huomioon lapsen ja hänen elämänsä vastuussa olevien henkilöiden varallisuus ja olosuhteet, kuten myös muut lapsen esittämään tai hänen puolestaan esitettyyn hakemukseen vaikuttavat seikat.

27 Artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden hänen ruumiillisen, henkisen, hengellisen, moraalisen ja sosiaalisen kehityksensä kannalta riittävään elintasoon.
2. Vanhemmilla tai muilla lapsen huollosta vastaavilla on ensisijainen velvollisuus kykyjensä ja taloudellisten mahdollisuuksiensa mukaisesti turvata lapsen kehityksen kannalta välttämättömät elinolosuhteet.
3. Sopimusvaltiot ryhtyvät kansallisten olosuhteidensa ja varojensa mukaisesti tarpeellisiin toimiin tukeakseen vanhempia ja muita lapsesta vastuussa olevia tämän oikeuden toteuttamisessa sekä antavat tarvittaessa aineellista apua ja tukevat ohjelmia, joissa kiinnitetään huomiota erityisesti ravintoon, vaatetukseen ja asumiseen.
4. Sopimusvaltiot pyrkivät kaikin mahdollisin keinoin turvaamaan lapsen elatusmaksujen saannin vanhemmilta tai muilta lapsesta taloudellisessa vastuussa olevilta niin sopimusvaltiossa kuin ulkomailtakin. Erityisesti silloin kun lapsesta taloudellisessa vastuussa oleva asuu eri maassa kuin lapsi, sopimusvaltiot edistävät kansainvälisiin sopimuksiin liittymistä tai niiden tekemistä sekä muiden asianmukaisten järjestelyjen tekemistä.

28 Artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaisen lapsen oikeuden saada opetusta, ja toteuttaakseen tämän oikeuden asteittain ja yhtäläisesti kaikille ne erityisesti;
 - a) tekevät pakolliseksi perusasteen koulutuksen, jonka tulee olla maksutta kaikkien saatavilla;
 - b) tukevat erilaisten keskiasteen koulutusmuotojen kehittämistä, mukaan luettuina opinto- ja ammatin - valinnanohjaus, saattavat ne jokaisen lapsen ulottuville ja ryhtyvät tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin, kuten maksuttoman opetuksen käyttöönottamiseen ja taloudellisen tuen antamiseen sitä tarvitseville;
 - c) saattavat kaikin tarkoituksenmukaisin keinoin korkea-asteen koulutuksen kaikkien ulottuville heidän kykyjensä perusteella;
 - d) tuovat opetukseen ja ammattikoulutukseen liittyvän tiedon ja ohjauksen kaikkien lasten saataville ja ulottuville;
 - e) ryhtyvät toimenpiteisiin koulunkäynnin säännöllisyyden edistämiseksi ja koulunkäynnin keskeyttämisen vähentämiseksi.

2. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarkoituksenmukaisiin toimenpiteisiin taatakseen, että kurinpito kouluissa tapahtuu tavalla, joka on lapsen ihmisarvon mukaista ja sopusoinnussa tämän yleissopimuksen kanssa.

3. Sopimusvaltiot edistävät ja kannustavat kansainvälistä yhteistyötä koulutukseen liittyvissä asioissa pyrkien erityisesti poistamaan tietämättömyyden ja lukutaidottomuuden koko maailmasta ja helpottamaan tieteellisen ja teknisen tiedon sekä nykyaikaisten opetusmenetelmien hyödyntämistä. Tässä kiinnitetään erityistä huomiota kehitysmaiden tarpeisiin.

29 Artikla

1. Sopimusvaltiot ovat yhtä mieltä siitä, että lapsen koulutuksen tulee pyrkiä:

a) lapsen persoonallisuuden, lahjojen sekä henkisten ja ruumiillisten valmiuksien mahdollisimman täyteen kehittämiseen;

b) ihmisoikeuksien ja perusvapauksien sekä Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan periaatteiden kunnioittamisen kehittämiseen:

c) kunnioituksen edistämiseen lapsen vanhempia, omaa sivistyksellistä identiteettiä, kieltä ja arvoja, lapsen asuin- ja synnyinmaan kansallisia arvoja sekä hänen omastaan poikkeavia kulttuureita kohtaan;

d) lapsen valmistamiseen vastuulliseen elämään vapaassa yhteiskunnassa ymmärryksen, rauhan, suvaitsevaisuuden, sukupuolten välisen tasa-arvon ja kaikkien kansakuntien, etnisten, kansallisten ja uskonnollisten ryhmien sekä alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden välisen ystävyuden hengessä;

e) kunnioituksen edistämiseen elinympäristöä kohtaan.

2. Minkään tämän artiklan tai 28 artiklan osan ei pidä tulkita rajoittavan yksilöiden ja yhteisöjen oikeutta perustaa ja johtaa oppilaitoksia edellyttäen kuitenkin aina, että noudatetaan tämän artiklan 1 kappaleessa esitettyjä periaatteita ja vaatimusta, että tällaisessa laitoksissa annettun koulutuksen tulee vastata valtion asettamaa vähimmäistasoa.

30 Artikla

Niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaankuululta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.

31 Artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikänsä mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.

2. Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaikkeen kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.

32 Artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden tulla suojelluksi taloudelliselta hyväksikäytöltä sekä sellaiselta työnteolta, joka todennäköisesti vaarantaa tai haittaa hänen koulutustaan tai on vahingollista hänen terveydelleen tai ruumiilliselle, henkiselle, moraalille tai sosiaaliselle kehitykselleen.

2. Sopimusvaltiot ryhtyvät lainsäädännöllisiin, hallinnollisiin, sosiaalisiin ja koulutuksellisiin toimenpiteisiin taatakseen tämän artiklan toteuttamisen. Tässä tarkoituksessa ja ottaen huomioon muiden kansainvälisten asiakirjojen asiaankuuluvat säännökset sopimusvaltiot erityisesti:

- a) määrittävät vähimmäisikärajan tai -rajat työhön otettaville;
- b) antavat tarpeelliset työaika- ja työoloja koskevat säännökset; ja
- c) säätävät sopivat rangaistukset ja muut pakotteet taatakseen tämän artiklan tehokkaan täytäntöönpanon.

33 Artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin, lainsäädännölliset, hallinnolliset, sosiaaliset ja koulutukselliset toimenpiteet mukaan luettuina, suojellakseen lapsia asiaankuuluvissa kansainvälisissä sopimuksissa määriteltyjen huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden luvattomalta käytöltä sekä estääkseen lasten käytön näiden aineiden laittomassa tuotannossa ja kaupassa.

34 Artikla

Sopimusvaltiot sitoutuvat suojelemaan lasta kaikilta seksuaalisen riiston ja hyväksikäytön muodoilta. Tässä tarkoituksessa sopimusvaltiot ryhtyvät erityisesti kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen:

- a) lapsen houkuttelemisen tai pakottamisen osallistumaan laittomiin seksuaalisiin tekoihin;
- b) lasten hyväksikäytön prostituutiossa tai muussa laittomassa seksuaalisen toiminnan harjoittamisessa;
- c) lasten hyväksikäytön pornografisissa esityksissä tai aineistoissa.

35 Artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin tarkoituksenmukaisiin kansallisiin sekä kahden- ja monenvälisiin toimenpiteisiin estääkseen lasten ryöstämisen, myynnin ja kauppaamisen missään tarkoituksessa ja muodossa.

36 Artikla

Sopimusvaltiot suojelevat lasta kaikilta muilta hänen hyvinvointiaan jollain tavoin uhkaavilta hyväksikäytön muodoilta.

37 Artikla

Sopimusvaltiot takaavat, että

- a) lasta ei kiduteta, eikä kohdella tai rangaista julmalla, epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Kuolemanrangaistusta tai elinkautista tuomiota ilman vapauttamismahdollisuutta ei tule langettaa alle 18-vuotiaana tehdyistä rikoksista;
- b) lapselta ei saa riistää hänen vapauttaan laittomasti tai mielivaltaisesti. Lapsen pidättämisessä, muussa vapaudenriistossa tai vangitsemisessä tulee noudattaa lakia ja näihin toimiin on turvauduttava vasta viimeisenä ja mahdollisimman lyhytaikaisena keinona;
- c) vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta on kohdeltava inhimillisesti ja kunnioittaen synnynnäistä ihmisarvoa ottaen huomioon hänen ikäistensä tarpeet. Erityisesti on vapaudenriiston kohteeksi joutunutta lasta pidettävä erillään aikuisista, paitsi silloin kun katsotaan olevan lapsen edun mukaista menetellä toisin. Jokaisella lapsella on oikeus pitää yhteyttä perheeseensä kirjeitse ja vierailukäynnein, paitsi poikkeuksellisissa olosuhteissa;
- d) vapaudenriiston kohteeksi joutuneella lapsella on oikeus pikaiseen oikeus- ja muuhun apuun samoin kuin oikeus kiistää vapaudenriiston laillisuus tuomioistuimessa tai muun toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman viranomaisen edessä ja oikeus saada pikainen päätös missä tahansa tällaisessa asiassa.

38 Artikla

1. Sopimusvaltiot sitoutuvat kunnioittamaan niitä kansainvälisen humanitäärisen oikeuden sääntöjä, jotka soveltuvat niihin aseellisissa selkkauksissa ja joilla on merkitystä lapsen kannalta, sekä takaamaan kunnioituksen näitä sääntöjä kohtaan.
2. Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin mahdollisiin toimenpiteisiin varmistukseksi, etteivät alle 15-vuotiaat henkilöt suoranaisesti osallistu vihollisuuksiin.
3. Sopimusvaltiot pidättäytyvät värväämästä asevoimiinsa henkilöä, joka ei ole täyttänyt 15 vuotta. Kutsuessaan palvelukseen niitä, jotka ovat täyttäneet 15 vuotta mutta eivät 18 vuotta, sopimusvaltiot pyrkivät antamaan etusijan tämän ikäryhmän vanhimmille.
4. Sopimusvaltiot ryhtyvät kansainvälisen humanitaarisen oikeuden mukaisten siviiliväestön suojelua koskevien velvoitteidensa mukaisesti kaikkiin mahdollisiin toimiin suojellakseen ja hoitaakseen lapsia, joihin aseellinen selkkaus vaikuttaa.

39 Artikla

Sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin edistääkseen minkä tahansa laiminlyönnin, hyväksikäytön, pahoinpitelyn, kidutuksen tai muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen, tai aseellisen selkkauksen uhriksi joutuneen lapsen ruumiillista ja henkistä toipumista sekä yhteiskunnallista sopeutumista. Toipumisen ja sopeutumisen on tapahduttava ympäristössä, joka edistää lapsen terveyttä, itsekunnioitusta ja ihmisarvoa.

40 Artikla

1. Sopimusvaltiot tunnustavat jokaiselle lapselle, jonka väitetään syyllistyneen rikoslain rikkomiseen, jota syytetään siitä tai jonka on todettu sitä rikkoneen, oikeuden tulla kohdelluksi tavalla, joka edistää lapsen ihmisarvoa ja arvokkuutta, joka vahvistaa lapsen kunnioitusta muiden ihmisoikeuksia ja perusvapauksia kohtaan sekä ottaa huomioon lapsen iän ja pyrkimyksen edistää hänen yhteiskunnallista sopeutumistaan ja rakentavan roolin omaksumista yhteiskunnassa.

2. Tämän toteuttamiseksi ja ottaen huomioon kansainvälisten asiakirjojen asiaankuuluvat määräykset sopimusvaltiot takaavat erityisesti, että:

a) lapsen ei väitetä syyllistyneen rikoslain rikkomiseen, häntä ei syytetä siitä tai hänen ei todeta rikkoneen sitä tekojen tai laiminlyöntien perusteella, jotka eivät tekohetkellä olleet kiellettyjä kansallisessa lainsäädännössä tai kansainvälisessä oikeudessa;

b) lapsella, jonka väitetään syyllistyneen tai jota syytetään rikoslain rikkomisesta, on ainakin seuraavat takeet;

i) häntä pidetään syyttömänä, kunnes hänet lain mukaan todetaan syylliseksi;

ii) hänelle on ilmoitettava viipymättä ja suoraan, tai tarvittaessa vanhempiensa tai laillisten huoltajiensa välityksellä häntä vastaan esitetyt syytteet, ja hänellä on oikeus saada oikeusapua tai muuta asianmukaista apua puolustuksensa valmistelussa sekä sen esittämisessä;

iii) hänen on viipymättä saatava lainsäädännön mukaisesti asiansa toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman viranomaisen tai oikeudellisen elimen päätettäväksi rehellisessä oikeudenkäynnissä oikeus- tai muun asianmukaisen avustajan läsnä ollessa ja ottaen erityisesti huomioon lapsen iän, hänen tilanteensa, hänen vanhempansa tai lailliset holhojansa tai huoltajansa läsnä ollessa, ellei sen todeta olevan lapsen edun vastaista;

iv) häntä ei saa pakottaa todistamaan tai tunnustamaan syyllisyyttään. Hänen on voitava kuulustella tai kuulusteluttaa vastapuolen todistajia sekä saada hänen puolestaan esiintyvät todistajat kutsutuiksi ja kuulustelluiksi tasapuolisuuden nimissä;

v) jos hänen katsotaan rikkoneen lakia, hänellä on oikeus saada tämä päätös ja sen perusteella määrätyt toimenpiteet korkeamman toimivaltaisen, riippumattoman ja puolueettoman viranomaisen tai oikeudellisen elimen käsiteltäväksi lainsäädännön mukaisesti;

vi) hänen on saatava maksutta tulkin apua, jos hän ei ymmärrä tai puhu kieltä, jolla asiaa käsitellään;

vii) hänen yksityisyyttään on kunnioitettava täydellisesti asian käsittelyn kaikissa vaiheissa.

3. Sopimusvaltiot pyrkivät edistämään sellaisten lakien säätämistä, menettelytapojen ja viranomaisten asettamista ja laitosten perustamista, jotka soveltuvat erityisesti lapsiin, joiden väitetään syyllistyneen, joita syytetään tai joiden on todettu rikkoneen rikoslakia, ja erityisesti:

a) säätämällä vähimmäisiän, jota nuorempia lapsia ei pidetä kelpoisina rikkomaan rikoslakia;

b) aina milloin mahdollista ja toivottavaa, ryhtymään muihin kuin oikeudellisiin toimenpiteisiin tällaisten lasten kohdalla, edellyttäen, että ihmisoikeuksia ja oikeusturvaa kunnioitetaan täydellisesti.

4. Sen varmistamiseksi, että lapsia kohdellaan heidän hyvinvoinnilleen sopivalla sekä heidän olosuhteisiinsa ja rikkomukseensa oikeassa suhteessa olevalla tavalla, on oltava mahdollisuus erilaisiin järjestelyihin, kuten huolenpitoon, ohjausta ja valvontaa koskeviin päätöksiin, neuvontaan, viranomaisvalvontaan, sijaisperhehoitoon, opetus- ja ammattikoulutusohjelmiin ja muihin laitossijoituksen vaihtoehtoihin.

41 Artikla

Mikään tässä yleissopimuksessa ei vaikuta määräyksiin, jotka edistävät paremmin lapsen oikeuksien toteutumista, ja joita voi olla:

a) sopimusvaltion lainsäädännössä; tai

b) sopimusvaltiota sitovassa kansainvälisessä oikeudessa.

II OSA

42 Artikla

Sopimusvaltiot sitoutuvat saattamaan yleissopimuksen periaatteet ja määräykset yleisesti niin aikuisten kuin lastenkin tietoon tarkoituksenmukaisesti ja aktiivisesti.

43 Artikla

1. Tarkastelemaan sopimusvaltioiden edistymistä tämän yleissopimuksen velvoitteiden täyttämässä perustetaan lapsen oikeuksien komitea, joka hoitaa jäljempänä määritellyjä tehtäviä.

2. Komitea koostuu kymmenestä korkean moraalin ja tämän yleissopimuksen alueelta hyvän asiantuntemuksen omaavasta asiantuntijasta. Sopimusvaltiot valitsevat komitean jäsenet kansalaistensa keskuudesta ja he toimivat komiteassa henkilökohtaisessa ominaisuudessaan. Jäsenen valinnassa on kiinnitettävä huomiota tasapuoliseen maantieteelliseen jakaumaan ja siihen, että keskeisimmät oikeusjärjestelmät ovat edustettuina.

3. Komitean jäsenet valitaan salaisilla vaaleilla sopimusvaltioiden nimeämistä henkilöistä. Kukin sopimusvaltio voi asettaa ehdokkaaksi yhden kansalaisensa.

4. Komitean ensimmäinen jäsenvaali pidetään viimeistään kuuden kuukauden kuluttua tämän yleissopimuksen voimaantulosta ja sen jälkeen joka toinen vuosi. Vähintään neljä kuukautta ennen kutakin vaalia Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin on lähetettävä sopimusvaltioille kirje, jossa pyydetään näitä nimeämään ehdokkaansa kahden kuukauden kuluessa. Pääsihteeri laatii sen jälkeen kaikista nimetyistä henkilöistä aakkosjärjestyksessä olevan

luettelon, josta käy ilmi heidät nimenneet sopimusvaltiot, ja antaa sen tämän jälkeen yleissopimuksen sopimusvaltioiden tiedoksi.

5. Vaali toimitetaan pääsihteerin koolle kutsumissa sopimusvaltioiden kokouksissa Yhdistyneiden Kansakuntien päämajassa. Nämä kokoukset ovat päätösvaltaisia, kun läsnä on kaksi kolmasosaa sopimusvaltioista, ja komiteaan tulevat valituiksi ne, jotka saavat eniten ääniä ja enemmistön läsnäolevien ja äänestävien sopimusvaltioiden edustajien äänistä.
6. Komitean jäsenet valitaan nelivuotiskaudeksi. Heidät voidaan valita uudestaan, jos heidät nimetään uudelleen ehdokkaiksi. Ensimmäisessä vaalissa valituista jäsenistä viiden toimikausi päättyy kahden vuoden kuluttua. Sopimusvaltioiden kokouksen puheenjohtaja valitsee arvalla nämä viisi jäsentä välittömästi ensimmäisen vaalin jälkeen.
7. Jos komitean jäsen kuolee, eroaa tai ilmoittaa ettei jostain muusta syystä voi hoitaa tehtäviään komiteassa, sopimusvaltio, joka oli nimennyt henkilön ehdokkaaksi nimittää toisen asian tuntijan kansalaistensa joukosta tämän tilalle hänen kaudestaan jäljellä olevaksi ajaksi. Nimitys on alistettava komitean hyväksyttäväksi.
8. Komitea hyväksyy omat menettelytapasääntönsä.
9. Komitea valitsee toimihenkilönsä kaksivuotiskaudeksi.
10. Komitean kokoukset järjestetään tavallisesti Yhdistyneiden Kansakuntien päämajassa tai missä tahansa muussa komitean päättämässä paikassa. Komitea kokoontuu yleensä vuosittain. Tämän yleissopimuksen sopimusvaltioiden kokous tekee päätöksen komitean kokousten kestosta ja tarkistaa päätöstä tarvittaessa. Päätös alistetaan yleiskokouksen hyväksyttäväksi.
11. Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin huolehtii, että komitealla on käytössään tarvittava henkilökunta ja työtilat, jotta komitea voi hoitaa tämän yleissopimuksen mukaiset tehtävänsä tehokkaasti.
12. Yleiskokouksen päätöksellä saavat tämän yleissopimuksen perusteella perustetun komitean jäsenet palkkaa Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen päättämin ehdoin.

44 Artikla

1. Sopimusvaltiot antavat Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin välityksellä komitealle raportit suorittamistaan toimenpiteistä, joilla pannaan täytäntöön tässä yleissopimuksessa tunnustettuja oikeuksia, ja näiden oikeuksien nauttimisessa tapahtuneesta edistymisestä:
 - a) kahden vuoden kuluessa siitä, kun yleissopimus on tullut voimaan asianomaiseen sopimusvaltioon nähden;
 - b) sen jälkeen joka viides vuosi.
2. Tämän artiklan mukaisesti tehdyissä raporteissa on osoitettava niitä mahdollisia tekijöitä ja vaikeuksia, jotka vaikuttavat tämän yleissopimuksen mukaisten velvoitteiden täyttämiseen. Raporteissa on myös oltava riittävästi tietoja, jotta komitea voi saada kattavan käsityksen yleissopimuksen noudattamisesta kyseisessä maassa.
3. Sopimusvaltion, joka on antanut komitealle perusteellisen ensiraportin, ei tarvitse seuraavissa 1 b kappaleen mukaisissa raporteissa toistaa aikaisemmin komitealle toimitettuja perustietoja.

4. Komitea voi pyytää sopimusvaltiolta yleissopimuksen täytäntöönpanoon liittyviä lisätietoja.

5. Komitea antaa joka toinen vuosi talous- ja sosiaalineuvoston välityksellä Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokoukselle raportin toiminnastaan.

6. Sopimusvaltiot julkistavat omat raporttinsa laajalti yleisölle omassa maassaan.

45 Artikla

Jotta yleissopimuksen tehokasta täytäntöönpanoa voitaisiin edistää ja kansainvälistä yhteistyötä sen kattamalla alalla rohkaista:

ša) erityisjärjestöillä, UNICEF:illa ja muilla Yhdistyneiden Kansakuntien elimillä on oikeus olla edustettuina tämän yleissopimuksen sellaisten määräysten täytäntöönpanon arvioinnissa, jotka kuuluvat niiden toimialaan. Komitea voi tarvittaessa pyytää erityisjärjestöjä, UNICEF:ia ja muita sopiviksi katsomiaan toimivaltaisia yhteisöjä antamaan asiantuntija-apua yleissopimuksen täytäntöönpanoa koskevilla kysymyksissä, jotka kuuluvat kunkin toimialaan. Komitea voi pyytää erityisjärjestöjä, UNICEF:ia ja muita Yhdistyneiden Kansakuntien elimiä antamaan raportteja yleissopimuksen täytäntöönpanosta kunkin omalla toimialallaan;

b) komitea lähettää tarpeellisiksi katsomissaan tapauksissa erityisjärjestöille, UNICEF:ille ja muille toimivaltaisille elimille sopimusvaltioiden raportit, joissa pyydetään teknistä opastusta tai apua tai joista sellainen tarve ilmenee, yhdessä komitean omien huomioiden ja ehdotusten kanssa, mikäli niitä on näiden pyyntöjen tai tarpeiden suhteen;

c) komitea voi suositella yleiskokoukselle, että se pyytäisi pääsihteerin suorittamaan komitean puolesta tutkimuksia lapsen oikeuksiin liittyvissä erityiskysymyksissä;

d) komitea voi tehdä ehdotuksia ja yleisiä suosituksia, jotka perustuvat tämän yleissopimuksen 44 ja 45 artiklan mukaisesti saatuihin tietoihin. Nämä ehdotukset ja yleiset suositukset toimitetaan kaikille asianosaisille sopimusvaltioille ja niistä sekä sopimusvaltioiden mahdollisista huomioista ilmoitetaan yleiskokoukselle.

III OSA

46 Artikla

Tämä yleissopimus on avoinna allekirjoittamista varten kaikille valtioille.

47 Artikla

Tämä yleissopimus on ratifioitava. Ratifioimiskirjat talletetaan Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin huostaan.

48 Artikla

Tähän yleissopimukseen voivat liittyä kaikki valtiot. Liittymiskirjat talletetaan Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin huostaan.

49 Artikla

1. Tämä yleissopimus tulee voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä siitä kun Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin huostaan on talletettu kahdeskymmenes ratifioimis- tai liittymiskirja.

2. Kunkin sopimusvaltion osalta, joka ratifioi yleissopimuksen tai liittyy siihen kahdennenkymmenennen ratifioimis- tai liittymiskirjan tallettamisen jälkeen, yleissopimus tulee voimaan kolmantenakymmenentenä päivänä tällaisen valtion oman ratifioimis- tai liittymiskirjan tallettamisesta.

50 Artikla

1. Jokainen sopimusvaltio voi ehdottaa muutosta yleissopimukseen ja antaa muutosehdotuksen Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerille. Pääsihteerin on tämän jälkeen ilmoitettava sopimusvaltioille muutosehdotuksesta ja pyydetävä näitä ilmoittamaan, kannattavatko ne sopimusvaltioiden kokousta muutosesityksen käsittelemiseksi ja siitä äänestämiseksi. Mikäli neljän kuukauden kuluessa tällaisesta ilmoituksesta vähintään yksi kolmasosa sopimusvaltioista kannattaa sitä, kokouksen pääsihteeri kutsuu tällaisen kokouksen koolle Yhdistyneiden Kansakuntien alaisuudessa. Mikä tahansa muutosesitys, joka on hyväksytty läsnäolevien ja äänestävien sopimusvaltioiden enemmistöllä alistetaan Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen hyväksyttäväksi.

2. Muutos, joka on hyväksytty tämän artiklan 1 kappaleen mukaisesti tulee voimaan kun sen on hyväksynyt Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokous ja kaksi kolmasosaa sopimusvaltioista.

3. Kun muutos tulee voimaan, se sitoo niitä sopimusvaltioita, jotka sen ovat hyväksyneet. Muita sopimusvaltioita sitovat edelleen tämän yleissopimuksen määräykset ja mahdolliset aikaisemmat muutokset, jotka ne ovat hyväksyneet.

51 Artikla

1. Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteeri vastaanottaa ja toimittaa edelleen kaikille valtioille valtioiden ratifioinnin tai sopimukseen liittymisen yhteydessä tekemien varaumien tekstit.

2. Varaumaa, joka ei ole sopusoinnussa tämän yleissopimuksen päämäärän ja tarkoituksen kanssa, ei sallita.

3. Varauma voidaan milloin tahansa peruuttaa ilmoittamalla siitä Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerille, joka toimittaa asiasta tiedon kaikille valtioille. Tällainen ilmoitus tulee voimaan päivänä, jona pääsihteeri on sen vastaanottanut.

52 Artikla

Sopimusvaltio voi irtisanoa tämän yleissopimuksen ilmoittamalla siitä kirjallisesti Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerille. Irtisanominen tulee voimaan vuoden kuluttua siitä kun pääsihteeri on saanut siitä tiedon.

53 Artikla

Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteeri nimetään tämän yleissopimuksen tallettajaksi.

54 Artikla

Tämän yleissopimuksen alkuperäiskappale, jonka arabian-, kiinan-, englannin-, ranskan-, venäjän- ja espanjankieliset tekstit ovat yhtä todistusvoimaiset, talletetaan Yhdistyneiden Kansakuntien pääsihteerin huostaan. Tämän vakuudeksi allekirjoittaneet edustajat hallitustensa siihen asianmukaisesti valtuuttamina, ovat allekirjoittaneet tämän sopimuksen. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista n.d. 5-36.)